

פרוטוקול הוועדה לאיכות הסביבה עיריית תל אביב

מיום רביעי, ב' תמוז התשפ"ו, 17/6/2026 (2/26)

החינוך הסביבתי בשיתוף מינהל חינוך והרשות לאיכות הסביבה

נכחו - חברי ועדה

פרופ' נח עפרון	יו"ר הוועדה
איתן בן עמי	מנהל הרשות לאיכות הסביבה וקיימות
רות סטלה אבידן	נציגת ציבור
מירה רדזינר	מזכירת ועדה

נעדרו - חברי ועדה

חן אריאלי	סגנית ראש
איתמר אבנרי	חבר ועדה
מוטי רייפ	חבר וועדה, חבר מועצה
בר רוזוב	עו"ד, חברת ועדה

מוזמנים נכחו

בן חושן	חבר סיעה
בר טל	פעיל סביבה
ברין שוגרמן	סופרת תושבת העיר
ד"ר בעז קידר	מנהל הנדסה
טניה דדון	פעילה סביבתית
נוי שטרית	מנהלת חינוך סביבתי
סיניה זילברמן	תושבת העיר, אחראית ארונות נתינה
עדי יגר	רכזת בתי ספר יסודיים
עמית מסטצ'קין	יועץ לרשות איכות הסביבה
ענת אהוד	רכזת פרויקטים פדגוגיים בכירה
קרן יעבץ	מנהלת תכנית ירוקצ'יק חינוך סביבתי לגיל הרך
רבקה מזרחי	תושבת העיר
רחל אופנהיים	אחראית מדע וטכנולוגיה, אגף החינוך היסודי
תומר דברת	מנהלת יחידת הקיימות

עיר ללא הפסקה

פרוטוקול

פרופ' נח עפרון, יו"ר הוועדה: אני שמח לראות את כולכם, ואני שמח מאוד לקיים את הישיבה הזאת שמוקדשת לחינוך סביבתי. בפניי יש את החוברות החדשות האלה שבטח מוכרות לחלק ניכר מכם שנכתבו גם על ידי הרשות לאיכות הסביבה והקיימות, ומינהל החינוך, בעיקר על ידי רות פליס, שלדאבוננו חשה לא בטוב, אז היא לא תהיה פה, אבל במקום יש לנו את נוי שתציג את הדברים. אני יכול להגיד שחרשתי את החוברות האלה, וגם כבר יצא לי להרצות בכנס אקדמי עליהן, ועל הגישה יוצאת הדופן ומעמיקה, ובעיניי מעוררת השראה שמשתקפת בתוך הדברים האלה. גם הדגש המאוד מאוד חזק על נחלת הכלל בכלל. כתוכנית חינוכית היא בין הטובות שראיתי בחיי, וגם המעניינות, וגם המחודשות. בהרצאה שנתתי השווייתי עם חוברות דומות מניו יורק ומטורונטו ומקומות אחרים, ואני חייב להגיד שהכי אהבתי, הכי רציתי לשלוח את הילדים שלי ללמוד מתוכניות הלימודים האלה, מאשר כל אחד אחר שמצאתי בעולם. אז זה מאוד, מאוד משמח לבוא ולשמוע, ואז יהיה דיון פתוח.

טניה דדון, פעילה סביבתית: מה הקשר בין החוברות האלו ובין המהדורה הקודמת?

איתן בן עמי: מציע סבב היכרות.

פרופ' נח עפרון: אני נח, יו"ר הוועדה.

איתן בן עמי: איתן, מנהל את הרשות לאיכות סביבה וקיימות.

תומר דברת, מנהלת יחידת הקיימות: תומר, מנהל את יחידת הקיימות ברשות לאיכות סביבה וקיימות.

טניה דדון, פעילה סביבתית: טניה, פעילה סביבתית, מורה בתיכון חדש.

ברין שוגרמן, סופרת תושבת העיר: שמי ברין שוגרמן ואני תושבת תל אביב, ופשוט רואה הרבה אשפה בחוף הים, וזה שובר את הלב שלי, אז ממש רציתי להיות חלק מאיזשהו פתרון. תודה.

עדי יגר, רכזת בתי ספר יסודיים: עדי, רכזת קיימות בבתי ספר יסודיים בתל אביב.

עמית מסטצ'קין, יועץ לרשות איכות הסביבה: עמית מסטצ'קין, יועץ ומרצה בתוכנית התיאבון של הרשות לאיכות הסביבה והקיימות, תושב מעוז אביב, אבא ל-2 בנות במערכת החינוך, והנושא בליבי, באמת.

סיניה זילברמן, תושבת העיר אחראית ארונות נתינה: סיניה זילברמן, אני מובילה את כל הנושא של ספסל, ארונות בבתי נתינה, ואני פה כי אני חושבת שאנחנו צריכים להתחיל מהחבר'ה הצעירים כדי לעשות את השינוי.

בר טל, פעיל סביבה: בר טל, פעיל סביבתי במרכז תל אביב וגם אבא לתלמידה בעיר. ואני כאן כי אני חושב שחינוך וקיימות עושים דרך הידיים והרגליים, אז יש לי מה להגיד.

רבקה מזרחי: רבקה מזרחי, נולדתי וגדלתי בלב אביב, גרה בשינקין. קריית ספר, גינה קהילתית של קריית ספר, שומרת על העצים. סבתא ל-2 נכדות שגדלות פה בעיר. מאוד חשוב לי, אני מכירה המון תשתיות שאדבר עליהן אח"כ. אני חושבת שזה יכול להיות קרקע נהדרת לחינוך סביבתי. סטודנטית לגינון טיפולי שנה ב', שמסיימת השנה פרקטיקום בבית חולים שיקומי רעות.

איתן בן עמי: אחרי שהטיל נפל, אחרי שדאגנו לאנשים, ישר הלכנו לבדוק מה מצב הגינה והארון, האם הם נפגעו או לא נפגעו.

רבקה מזרחי: וגם עץ הפיקוס העתיק שפשוט התפרק, הוא פשוט התרסק שם על הכביש, זה היה לכולם, גם אלה שאיבדו את הבית, הדבר שהם לוקחים איתם ממה שקרה שם, את הריסוק של עץ הפיקוס הזה, בן ה-100.

בן חושן: בן חושן, אני עוד חודש נכנס להיות חבר מועצה, במסגרת הסכם רוטציה, ואחזיק בראשות הוועדה להעצמת הנער ונערה, שהייתי פעיל בה בשנתיים וחצי האחרונות. אוהב את הסביבה, לא יודע אם אני עושה מספיק בשבילה.

דוברת: סיעה, סיעה. איזו סיעה?

בן חושן: מרץ, יחד עם נח. אחלה סביבה, כל הכבוד לסביבה.

איתן בן עמי: תמצא לנו את הגרסה החדשה, אחרי שהגעתם לגרסה.

דוברת: במרץ יש לנו שליחים טובים. אם היית במפלגה אחרת, מיד הייתי מחבקת אותך, אבל עכשיו, מרץ.

דוברת: עדיין אפשר לחבק אותך.

בן חושן: חברות, אני לא עץ, נא להירגע.

ענת אהוד, רכזת פרויקטים פדגוגיים בכירה: ענת אהוד, מנהלת תכניות פדגוגיות באגף לחינוך יסודי, מינהל החינוך. **סטלה אבידן:** סטלה אבידן, נציגת ארגוני סביבה בוועדה. במקצועי יועצת שיתוף ציבור ומארגנת קהילתית, ומנכ"לית

עמותה יד אליהו הירוקה. אתם רואים אותנו בעיקר בוועדות בניין עיר. היום לא שמעו אותנו.

קרן יעבץ, מנהלת תכנית ירוקצ'יק - חינוך סביבתי לגיל הרך: אני קרן יעבץ, ואני אחראית על התחום של החינוך הסביבתי בגיל הרך בגני ילדים וגם פעילה סביבתית בעיר, תושבת צפון מזרח.

רחל אופנהיים, אחראית מדע וטכנולוגיה, אגף החינוך היסודי: רחל אופנהיים, מאגף לחינוך יסודי, ממונה מדע טכנולוגיות וסביבה, כאן אני בכובע של הסביבה.

נוי שטרית, מנהלת חינוך סביבתי: שמי נוי, ואני נכנסת להיות מנהלת החינוך הסביבתי ברשות לאיכות הסביבה וקיימות, ועד היום עסקתי בבתי הספר העל יסודיים.

בעז קידר, מנהל הנדסה: שלום לכולם, שליחה על האיחור, היה יום עמוס. בועז קידר, ממנהל הנדסה, יחידת אדריכל העיר. אני אחראי על תכנון בר קיימא ואנרגיה, בבנייה חדשה בעיר.

פרופ' נח עפרון: מצוין, אז נוי את יכולה להחליט אם את רוצה להשיב לשאלות תוך כדי, או בסוף.

נוי שטרית: מבחינתי אפשר לשאול תוך כדי. יש כאן עוד כמה שמציגות. איתן רוצה לפתוח?

איתן בן עמי: רק פתיחה קלה.

רחל אופנהיים: אני מעדיפה רצף, ואחר כך תשאלו.

איתן בן עמי: כן, פתיחה קלה, שהנושא של חינוך סביבתי הוא אחד הנושאים הוותיקים שהיו ברשות לאיכות סביבה וקיימות. רחל?

רחל אופנהיים: אנחנו התחלנו לפני 25 שנה.

איתן בן עמי: לפני 25 שנה קודמי התחיל. כשאני נכנסתי כבר הייתה מישהי בתפקיד של חינוך סביבתי יחד עם רחל ומספר מדריכות. בשנים האחרונות החלטנו להעלות כמה מהלכים, וגם תגברנו את הצוות כדי להגיע לחינוך העל יסודי. בעיקר ענת אהוד שהייתה המנהלת הקודמת פעלה בזה. כניסה ושותפות עם גני הילדים על כמה ערוצים, תכף נוי תסביר. זה דבר חשוב שעשינו, כשהגדלנו את כמות האנשים המקצועיים. ממש 1 פלוס 4, לצוות החינוך שעובד בחינוך היסודי. זו עבודה לגמרי משותפת. כל אחד מביא את היתרונות היחסיים שלו, עובדים ביחד, כדי לעשות את החינוך הסביבתי יותר איכותי, יותר אפקטיבי, יותר מעניין וכו', ועכשיו יציגו חלק מהתוצאות. אנחנו ממשיכים קדימה בהמשך הפיתוח של כל התחום הזה. בבקשה, נוי.

נוי שטרית: קודם כל אני קצת אספר לכם עלינו, על העשייה שלנו, על הצוות. בר טל דיבר על לשלב את הנושא של הידע ובעצם יחידות ההוראה שלנו יחד עם עבודה בשטח, בחוץ, עבודה עם הידיים, זה מבחינתנו ממש תכלית העשייה. מבחינת מודל העבודה, אנחנו פועלות ב-4 צירי פעולה. יש לנו צוות רב תחומי, מי שאחראית על היסודיים, על הגנים, הגיל הרך, העל יסודי, על החינוך המיוחד. יש את התחום של הפיתוח המקצועי, השתלמויות דרך מרכז פסגה למורות ואנחנו מכשירות את מי שבמוסדות החינוך מובילות את התחומים האלה. התוכן הפדגוגי, כפי שנה ציין, יחידות ההוראה שלנו, גם עליהן נדבר. ואולי גולת הכותרת, זה התחום של למידה התנסותית, היציאה החוצה, בה התלמידים יוצאים ועושים ומתנסים ומקימים, וחשים את הטבע. פיתוח ההון האנושי, אנשי החינוך והמורות והמורים בבתי הספר, שאנחנו עובדות איתם צמוד, הן מקבלות ליווי מקצועי לאורך השנה של קשר מאוד אישי איתנו, תוכניות ואירועים. ההשתלמויות, השנה זו הייתה השנה הראשונה שהן יצאו לדרך, וכתוצאה מכך נוצרה קהילת מורים ממש משמעותית. מורים שמשתפים אחד את השני, שאוהבים השראה, שואלים שאלות, וממש מדהים לראות את הפירות של המפגש בין המורות ברחבי העיר, מהדרום, מהצפון, חינוך יסודי ועל יסודי, שממש משתפות פעולה. וכמובן התוכן הפדגוגי, יחידות ההוראה שלנו שרות מובילה אותן והטמיעה בבתי הספר.

איתן בן עמי: רגע לפני היחידות האלה. הנושא של ההון האנושי. תראו הרבה ערים, את הקול קורא חינוך סביבתי שהמשרד להגנת הסביבה מאפשר להגיש, הם לוקחים איזה ספק חיצוני, איזו חברה והחברה למעשה עושה להם את הכל, היא עושה את התוכניות, היא בקשר עם בתי הספר וכולי. אנחנו בתל אביב באופן די מסורתי, והלך והתגבר בשנים האחרונות, אמרנו פחות קבלנים כאלה שבאים עושים והולכים ואתה לא יודע מה נשאר, וגם המורים והמורות לא מעורבים בתהליך הזה, אז בשבילם זה מישוהו בא, עשה V, ומה הדבר הבא? אנחנו מעבירים את המשקל. אנחנו כותבים את הקול קורא בתיאום עם מוסדות החינוך ומינהל החינוך, מה אנחנו עושים, מי מלווה, איזה מורה או מורה או צוות מורים ייקח אחריות על הדבר הזה, יקבל את ההכשרה, ויוכל להשאיר את הידע בבית הספר, ואחרי זה עוד ידע ועוד ידע, וככה נבנה צוות מורים עם ידע ויכולת, שלא נסמך על איזה קבלן שהיום הוא נמצא, מחר הוא איננו. אז זה מאוד חשוב בקטע הזה.

נוי שטרית: בנושא התוכן והפדגוגיה, אלו ארבעת יחידות ההוראה, הן גם נמצאות פה, מי שירצה או תרצה אחר כך

רחל אופנהיים: לא, לאו דווקא.

איתן בן עמי: אני אגיד במה אנחנו דוגלים. למשל בקול הקורא חינוך סביבתי יש אפשרות לתת למורה, זה דבר חדש שהגיע לבית ספר, כיתה מקבלת 5,000 ש"ח לעשות פרויקט. מה שביקשתי מהצוותים המשותפים, זה שלא יהיה פרויקט אחד פה או שם, לנסות שבית ספר יעשה 3, 4 פרויקטים ביחד. יש לו גם גינה, גם אתר טבע, ואז זה הופך ליותר משמעותי, ולא סתם איזה אייטם במרחב.

סטלה אבידן: 10,000 מינימום.

נוי שטרית: דרך קול קורא.

סטלה אבידן: כמה בית ספר יכול לקבל?

איתן בן עמי: תכף תראי כמה כסף אנחנו משקיעים בזה. אנחנו משאירים את הזה להפתעה לסוף.

סטלה אבידן: כמה התקציב הכללי?

איתן בן עמי: תהיה לך הפתעה. מי שיהיה ערני עד הסוף יראה את זה.

נוי שטרית: עכשיו נגיע ללמידה ההתנסותית. למידה מבוססת מקום - התלמידים יוצאים, מאמצים אתר טבע, יש לנו 11 אתרי טבע עירוני בעיר שתלמידים מאמצים. שזה, יש לומר זה, סקאלה מאוד רחבה של אפשרויות. ביי"ס יכול בתחילת השנה לזרוע ולטמון פקעות או לזרוע פרחי בר, וזה כל מה שהוא עשה איתנו. יש לנו בתי ספר שעושים איתנו כמה וכמה פרויקטים, מה שראינו בשקופית הקודמת, שעושים איתנו תהליכים מאוד משמעותיים. ביציאה לאתר טבע למשל, כל כיתה יוצאת לפחות 3 פעמים במהלך השנה לאתר טבע קרוב ומאמצת אותו. גם זורעת פרחי בר, גם יש סיור פריחה, גם ניקוש של עשבים שוטים, ובעצם מטפחת ומשמרת את המקום. כאן אפשר לראות גם את בית ספר אילנות בבוסתן אבנר, שאימצו את אתר הטבע השנה. יש לנו עוד פעילויות כמו זריעת פרחי בר. בט"ו בשבט אנחנו עושים אירוע, שנקרא חולקים בשפע. שתלמידים, אולי אשאר את זה לרחל שתרחיב על חולקים בשפע. זה פרויקט מאוד משמעותי. למידה מבוססת פרויקטים - התלמידים גם לומדים בכיתה, ולבסוף עושים איזושהי פעולה. אז יש לנו את בית ספר כוכב הצפון שהחליטו לאמץ את נושא תזונה בריאה ומקיימת. אני משאירה גם אותו לרחל, כל הטוב לסוף. אבל הנה קצת תמונות נהדרות. הקולות קוראים שכבר דיברנו, זה בעצם תלמידים שבחרים, המורה בוחרת את יחידת ההוראה, מלמדת את התלמידים, למשל בנושא צרכנות נבונה, והתלמידים מחליטים איזה פרויקט הם רוצים לעשות, ויוצאים למהלך, יש להם תקציב, כל כיתה של 5,000 ש"ח. זו עשייה מאוד משמעותית. למידה שמבוססת על אתגר - לקחת איזושהו אתגר עירוני, להציג אותו לתלמידים, ולשאול אותם מה אתם רוצים ורוצות לעשות עם האתגר הזה? יש כאן את פיילוט חיות הבר בבית הספר אילנות, שעברו הרצאה עם יובל שב מהרשות לאיכות סביבה וקיימות, שעוסק בנושא של חיות הבר בעיר. והם עברו כמה הדרכות על נושא התנים, והחליטו לצאת להסברה ברחבי השכונה. גם על זה אפשר להרחיב אם נרצה.

בר טל: הילדים?

נוי שטרית: הילדים, כן. הם ממש הסתובבו, עדי פה הייתה עם התלמידים בשטח, פרויקט מאוד מאוד מקסים, פיילוט ראשון השנה. כמובן, כל נושא ההתמודדות עם אתגרי העיר, בהקשר של היערכות לשינוי האקלים, הנושא של איי חום, חשיבות העצים, הנושא של הצפות, גם על זה יש לנו יחידות הוראה, והתלמידים מתעסקים דרך כל מיני תוכניות שלנו.

רחל אופנהיים: זה גם קיים בעיר מקיימת.

איתן בן עמי: החוברת מצד שמאל, היא החוברת שלמעשה העירייה עוסקת בזה. תוכנית האקלים הראשונה שלנו. בערך 60 ומשהו משימות לאיזה 30 יחידות עירוניות. תרגמנו את המונחים של מה שאנחנו עומדים לעשות בתוכנית האקלים, באופן שבו התלמידים יבינו מה אנחנו עושים. מה זה אי חום? מה זה השהיית מי נגר? הצללה? מה הם כל הדברים שאדריכל העיר עושה, שהם יבינו מה עושים.

סטלה אבידן: מה שהוא אמור לעשות, אתה מתכוון.

איתן בן עמי: למה? הוא עושה יפה מאוד, הוא עושה הרבה מאוד דברים.

סטלה אבידן: לא, לא להדליק אותו.

איתן בן עמי: בסדר.

סטלה אבידן: בואו נתפטר על אמור.

איתן בן עמי: אז בואו נגיד שכל מה שאנחנו רוצים לעשות במונחים, לפחות הילדים ידעו, ואז הילדים יוכלו להגיד לנו, אמרת שתטפל באי החום, לא טיפלת. לפחות שאת זה הם יוכלו להגיד לנו.

סטלה אבידן: או שהמהנדסים של העתיד שסוף סוף יטפלו כמו שצריך.

נוי שטרית: יש לנו פעילויות שהתלמידים מגיעים לכיכר ביאליק, או משחק משימות שקשור בגינות גדס, ולומדים חשיבות של הצללה ועצים, ואנחנו נוגעים בנושא הזה מהרבה זוויות. עוד בנושא של למידה עם הידיים, ואני אישית חושבת שאולי היא הכי משמעותית, זה הנושא של פלייסמייקינג. שזה יש תלמידים בבתי ספר שעושים את זה דרך הקול הקורא, וגם לא בהכרח. בעצם התלמידים בוחרים מרחב בבית הספר, ועושים לו שיבצור. אז יש לנו כאן דוגמא מתוקה, בבית ספר צמרות הם לקחו מתחם ישיבה שיש להם בחוץ, ובנו שם אדניות עם צמחי תבלין וגינה של מושכי מאביקים, אחרי שהם למדו על טבע עירוני ונושא ההאבקה. ובאופן כללי הנושא של מרחב סביבתי בבית ספר כעוגן של עבודה ועשייה עם התלמידים באופן קבוע. תלמיד שיש לו גינה בבית הספר, זה תלמיד שאחת לשבוע לפחות הוא מוצא את עצמו בשטח, נוגע, מזיז, מנקה, שותל, עוקר. זה תלמיד שבסוף העשייה הסביבתית מבחינתו, היא משהו שהוא מממש ביום יום.

עדי יגר: הוא זורע, והוא רואה מה קורה, ואז הם באו אחרי המלחמה, וכל גינת פרחי הבר שלהם בבית ספר רעות, כל הגינה הייתה פורחת ויפה.

נוי שטרית: נכון.

עדי יגר: והוא מרגיש חושב ואומר, וואו, אני עשיתי.

ענת אהוד: תורם להרגשה של שייכות וחיבור למקום.

עדי יגר: בדיוק.

ענת אהוד: גם פחות מכלכלים, ברין דיברה על לכלוך ופסולת. ברגע שמרגישים שייכות למקום, כי נתת וראית את הפריחה את התוצאות, ולמדת על זה בכיתה, אז מרגישים שייכות וזה שלך. זה אחד מהפרויקטים.

נוי שטרית: יש לנו כ-60 מוסדות שיש בהם גינות ירק. בחלקם יש אדמה ושטח, ויש לנו גם פתרונות הידרופוניים וכמו שעשו בצמרות, אדניות מעל פני הקרקע. כל בית ספר מוצא את הפתרונות שלו, אבל העקרונות נשמרים. פה זה אירוע מקסים שהובלנו בקריית חינוך יפו, בעירוני ז', היה להם מרחב מאחורי בית הספר שהיה מאוד מוזנח, פחות הגיעו לשם, מה שנקרא מחשבה בית ספרית, ויחד עם התלמידים הם החליטו להפוך את זה לבוסתן והקימו שם פרגולה יפיפייה עם מטפסים. יש להם שם טאבון ומטבח חוץ, וקיימו שם אירוע שיא עם ההורים. המקום הפך ל"מחשבה" באיכות גבוהה ועם צל. סתם-לא. אבל באמת היה פרויקט יפה. היו שם תלמידים שלומדים בסוג של מגמה אקולוגית והולכים איתנו הרבה שנים, ומכירים כבר את כל אנשי הצוות, ופשוט היה תענוג לראות אותם, ואת ההורים שלהם. תחום עבודות חקר, שבאתרים בהם מאמצים אתר טבע יש תלמידים, למשל בית ספר המשתלה, נאמר לי מראש שרחל תרחיב, אז אני לא ארחיב. הסברה, וכאן הגענו גם לנושא של תוכנית חופים, על אף שנרחיב עליה גם קצת יותר עם רחל, כן אתייחס עכשיו. יש גם פרויקטים שהתלמידים בוחרים, שאלו פרויקטים של הסברה. תוכנית חופים, אחת התוכניות היותר משמעותיות שלנו. השנה השתתפו בה 669 תלמידים, כ-17 בתי ספר. בית ספר אחד בעל יסודי, כל השאר ביסודי. זו תוכנית מאוד משמעותית שהתלמידים לומדים על החוף, לומדים על אתר הטבע הזה, ויוצאים החוצה לפעילות, שחלק ממנה גם עושים הסברה לקהילה.

רבקה מזרחי: זה השמורות העירוניות? זה כולל את השמורות העירוניות? הרי עיריית תל אביב הכריזה-

רחל אופנהיים: הם לא יכולים. ביסודי הם לא יכולים להיכנס לשם.

ענת אהוד: יש תוכניות של השמורות העירוניות שהן בייחוד בתי ספר קרובים לחופים, ובעל יסודיים. וכנראה יש תוכניות מגמות ים. אבל הם לא נכנסים בפועל, אלא אם כן זו תוכנית ספורט או שייט, אבל לא נכנסים בפועל למים. אפשר ללמוד את זה תיאורטית, אבל הם לא.

רבקה מזרחי: יש רכס מכורכר, יש גם על גבול יפו

איתן בן עמי: טבלאות הגידוד, אבל הם לא יכולים להגיע לשם.

ענת אהוד: היה רכס הכורכר.

איתן בן עמי: מעדכן שבקרוב, ממש בשבוע הבא לדעתי, אנחנו יוצאים במסע פרסום מאוד רחב שמסביר שהחיות במים סובלות מהלכלוך וזה מתחיל מהחוף. אז בואו נשמור מהחוף שהוא אתר טבע אחד גדול. אז אתם תראו המון פוסטרים-

סטלה אבידן: מה קורה עם הצינורות של העירייה שיוצאים למים?

איתן בן עמי: זה, ...

רחל אופנהיים: אז ביסודי הם לא מתחיל בשפת הים, אלא אנחנו קוראים לתוכנית לא חופים, אלא פעילות חופים - הים מתחיל כאן. למה כאן? במקום שהילד נמצא. בגלל אותן צינורות, מוסבר להם, המורה, לא מישוהו חיצוני, אלא יש שיעור מותאם שהמורה נותנת אותו בכיתה, עם מצגת מתאימה, שהם לומדים שיש תעלות ניקוז שכל הפסולת

שנכנסת, והקולטן שישנו לידן הוא בסופו של דבר עם כל הפסולת מגיע לחוף, ופוגע בבעלי החיים. וככה הם מגיעים לחוף ומסבירים לתושבים, ולתיירים גם. יש לנו חוויות של ילדים דוברי אנגלית כיתה ה' אפילו שמצליחים לדובב תיירים. והשנה היו מעט תיירים. הם מסבירים להם למה לא להגיע עם כלים חד פעמיים. והם מסבירים להם גם שישנו בעצם חוק עזר עירוני, שהוא כרגע לא מופעל עם אכיפה, אבל הם לומדים אותו, הם מכירים את החוק הזה.

סטלה אבידן: בזמנו אני עבדתי באיגודן, והייתה לנו תוכנית חינוכית באיגודן. זה פרויקט במקביל אליכם, או בשיתוף איתכם?

ענת אהוד: אותה מורה בדרך כלל שאחראית על השפד"ן, על המנהיגות, הרבה פעמים היא גם מורה מובילה ביסודי, בדרך כלל אותה מורת מדעים. ואותה מורה שיועצת, או אם היא בהדרכה של רחל, גם בהדרכות אחרות, היא יודעת לאגד את כל הנושאים האלה, ולחבר אותם.

רחל אופנהיים: כשאנחנו מגיעים לבית הספר אנחנו שואלים מה יש לכם פה, איזה תוכניות.

ענת אהוד: כן, גם אני עבדתי בשפד"ן.

איתן בן עמי: אנחנו גם מחוברים לחירייה. יש הרבה תוכניות עם חירייה. כן, עכשיו זה מתגבר אפילו מאז שגם לדיאנסקי נמצא בבורד.

סטלה אבידן: אשמח לקבל את הרשימות של הפעילויות שאתם עושים בבתי הספר עם חירייה ובאיגודן העיר.

איתן בן עמי: בסדר גמור.

סטלה אבידן: להתעדכן.

איתן בן עמי: הבאנו על קצה המזלג תוכניות שנעשו.

רבקה מזרחי: עניין אחר של החוף, הוא מלא שלטים ועמודים וסרטי פלסטיק שהעירייה שמה. זאת אומרת, אני צלמת מתעדת, צילמתי מתחת למים בעיקר את כל סרטי הפלסטיק האלה, שכאילו שומרים עלינו, שהם מסתתרים שם מתחת לים. לי אישית כמכורה לים, וזו אחת הסיבות שאני נשארת לגור בתל אביב, זה שמגיעים לחוף והכל מלא עמודים ומלא שלטים ומתקנים. יש איזושהי חשיבה הוליסטית שגם את העניין הזה של חוף רחצה, שיהיה משהו יותר מעוצב ויותר מקבל, זה נראה מין סוג של ערב רב וגיבוב, וזה עושה גם חוסר שקט, איך זה מסתדר?

איתן בן עמי: אני אגיד לך 2 דברים. אחד, מה שאת רוצה, זו כבר הנחיה של ראש העיר למדרכות. זאת אומרת, הוא רוצה לעמוד, להסתכל במדרכה קדימה, ולא לראות כלום, אז הוא גורם לזה שמזיזים הרבה מאוד דברים, והמדרכות היום הרבה יותר פנויות מכל הדברים, לא בכל מקום, אבל זו לגמרי אג'נדה שלו. הוא ממש עומד עם צוותים, מסתכל קדימה, ואומר להם איך להזיז שלטים, איך לאחד אותם. בים זה עדיין לא.

טניה דדון: הוא מפנה הכל לקורקינטים לאופניים.

איתן בן עמי: לא דווקא, הקורקינטים ירדו, נוסעים יפה מאוד, רובם נוסעים בשבילים. יש שבילים יפים ובטוחים. והדבר השני שאנחנו עושים זה צלילות ניקוי, זה אנחנו לא עושים כמו בן בחינוך הסביבתי, אבל אנחנו עושים את זה עם עמותות ומתנדבים. אנחנו עושים צלילות שאנשים נכנסים לחופים בצלילה ומנקים את כל השמאטעס, הזה כמה פעמים בשנה. זה כרגע מה שאנחנו עושים.

נוי שטרית: התוכנית הזו, בעצם הים מתחיל כאן. שזה גם כל חוף והייחודיות שלו. למשל עם עמוס עוז בחוף תל ברוך, שהם גם מאמצים אתר טבע, הם היו שם 3 פעמים השנה, כל שכבה ז' מעמוס עוז, כמעט 300 תלמידים, שבתוכנית חופים אחד הדברים שהצוות בחוף אמר להם, זה לא מספיק רק לזרוק את הזבל בשקית הניילון הפשוטה שנמצאת על החוף, אלא בחוף תל ברוך יש עניין גם עם התנים, והתנים קורעים את השקיות, ומפזרים את כל הזבל, אז אחד הדברים הכי קריטיים לעשות, זה בעצם להסביר בקהילה לקחת את הזבל ואת השקית ניילון ולזרוק בתוך הפח הירוק שנמצא. מיקמו שם רצועה מאוד רצינית של פחים ירוקים בצמוד לחוף. אז זו דוגמא קטנה. ואחר כך תלמידי בית הספר צריכים להסביר בקהילה ובבית הספר, וזה ממש קשור לאתר בו הם נמצאים. אז זו סתם דוגמא קטנה. אנחנו כן נתקדם. כבר ציינתי את רוב הדברים, אני כן רוצה לגעת בהשתלמויות. כאן אפשר לראות את תמונת הסיום המהממת של השתלמות רכזי קיימות. כל מי שאתם רואים בתמונה הם מורים ומורות בבתי הספר וגונות, בודאי, וכמובן רחל ורות. והמדריכות שלנו שבעצם סיימו מחזור ראשון של משתלמות ומשתלמים, שהגיעו ללמוד מה זה אומר להיות רכזת קיימות בבית הספר. האפקט המשמעותי זה קהילה של מורות, מורים, שהם גם תושבים ותושבות בסופו של דבר, של אנשים שהם יותר מקצועיים, ומעבירים את הדבר הזה הלאה אל התלמידים.

ענת אהוד: כחלק מהשתלמות היו חייבות לקדם בבית הספר שלהן, או בגן אצלם, פרויקט פיזי משמעותי שיקדם את הלמידה ההתנסותית, שמבוססת פרויקט. זה אחד מהדברים המשמעותיים גם במחזור הבא.

טניה דדון: רכזת קיימות זה לא משהו חדש, איך זה מחזור א'?

איתן בן עמי: לא, לא, הקושי היה, זהו, זה מה שרציתי להגיד.

ענת אהוד: זה מוסדות חינוך.

טניה דדון: זה מוסדות חינוך, לא חדש.

איתן בן עמי: רגע, רגע, יש מרכזי קיימות בשכונות, שזה ממוסדות חינוך. פה מדובר על מורים בבית ספר וההשתלמות הזאת, הקושי היה לעשות אותה ולקבל את האישור, זה גמול ההשתלמות. זאת אומרת, היה צריך לבנות פה תוכנית מקצועית. שתאפשר על ידי כל הגורמים המתאימים, ושמורה ומורה וגננת שמגיעים יקבלו גם גמול ההשתלמות לעניין הזה, שזה נתן לזה את הדחיפה ואת הבוסט. ברגע שעשינו 2 קורסים כאלה כבר השנה, אז עכשיו הדלת פתוחה להמשיך ולקדם ולעשות את זה.

טניה דדון: אבל יש רכזות קיימות בבית ספר יסודי כבר שנים.

איתן בן עמי: לא, זה לא אותו דבר.

רחל אופנהיים: זו מובילות ירוקה.

איתן בן עמי: זו מובילות ירוקה.

רחל אופנהיים: זה מורה מוביל ירוק, ככה זה נקרא.

ענת אהוד: אז זה מובילות ירוקה, וזה רכזות קיימות.

איתן בן עמי: זה השלב, בוא נגיד, זה השלב הבא, זה משהו יותר מובנה, עם לימוד.

רחל אופנהיים: מובנה, עם הדרכה, גול ההשתלמות שזה כסף, עם רצון להוכיח.

איתן בן עמי: זה נקרא מיסוד.

טניה דדון: גם, איך קראתם לזה?

רחל אופנהיים: מובילות ירוקה. מורה מוביל.

טניה דדון: מובילה ירוקה זה גם גמול.

רחל אופנהיים: כן, זה כסף.

איתן בן עמי: כן, זה נקרא מיסוד. איך אתה ממסד תפקיד חשוב בתוך בית הספר, שמורים ומורות רוצים להיות חלק ממנו, גם בשביל הידע, אבל גם מקבלים פיצוי.

רחל אופנהיים: ביסודי, כל מי שהגיע להשתלמות הם מורים מובילים בפועל.

איתן בן עמי: זה שלב מתקדם.

רחל אופנהיים: בשבילם לקבל העשרה, להפוך לקהילה, וללמוד ליצור בתוך בית הספר קהילה.

בר טל: אבל התקציב הם שואבים מבית הספר עצמו או שגם מספקים להם? אם בית הספר עצמו, אז אני מניח שיש קונפליקט עם המנהל.

רחל אופנהיים: לא, לא. מה פתאום. מתקציב הרשות ומשרד החינוך.

איתן בן עמי: הכל מתואם. בטח, זה הכל על השולחן. זה המיסוד. תראו, הייתה פגישה מקדימה לפגישה הזאת, גם עם מנהלת מינהל החינוך ועם מנהלת החינוך העל יסודי ומנהלת החינוך היסודי, וכל המערכת שהייתה וגם מנהלת גני ילדים, למרות שהיא לא הייתה, היא לגמרי בתוך העניין הזה, שכל הנושא של חינוך סביבתי, לשים אותו על השולחן, ולתת לו מקום, ושילוב בתוך תוכניות שנמצאות היום בחינוך, זה המיסוד אגב, זה חלק מזה, זה לא בצד, זה אמור להיות חלק ממה שבית הספר עושה, ולתמוך בערכים ובחינוך שהם עושים. ולכן זה במקום אחר. וזה רק מראה על איזה מקום גדילה למקום שהוא יותר מקצועי, יותר ממוסד, ולא במקרה עם איזה מורה אוהבת את זה.

נוי שטרית: אז יש לנו ההשתלמות גם של 60 שעות, שזו בעצם ההשתלמות הגדולה שלנו, ועוד ההשתלמות שעוסקת בתזונה, שנקראת מבשלים חוסן, של 30 שעות. זאת אומרת זו הכשרה מאוד, מאוד משמעותית לאותם צוותים. יש הלימה מאוד גדולה מן הסתם בין המורות שעובדות איתנו ביום יום, לבין המורות שגם הגיעו להשתלמות, ועברו את ההכשרה. נגיע לגבולות הכותרת, כן, קצת מספרים. אבל גם אני רוצה לומר שיש לנו המון שותפויות, יש כאן עוד הרבה דברים שלא מצוינים, ועוד הרבה תוכניות. אבל כן מבחינת השותפים העירוניים, מינהל חינוך, אנחנו הולכות יד ביד בכל הפרויקטים האלו, גם אגף שפ"ע, בתי תרבות, מן הסתם גם אגף חופים, ויחידת הטיול, עוד ועוד באמת, גם כפי שאמרנו חירייה, גם הנושא של הפעולות הקוראים של המשרד להגנת הסביבה, משרד החינוך, משרד הבריאות, בהקשר של תזונה בריאה ומקיימת והתקציב של סל המענים. יש לנו גם תוכניות עם רשות ניקוז נחל ירקון, בתי ספר שקרובים לנחל הירקון עושים תוכנית בשיתוף עם הרשות הזו, תוכנית מאוד משמעותית. מרכז פסג"ה, ההשתלמויות ועוד ועוד.

נוי שטרית: עכשיו נגיע לזה.

9

קרן יעבץ: יש בקרה, בפירוש.

רחל אופנהיים: אני אפילו יודעת להגיד לך איזה בית ספר זה. בסוד אני יודעת להגיד לך בדיוק איזה בית ספר זה.

קרן יעבץ: כן, בר, מן הסתם, כי אנחנו עושים בקרה, זה חלק מהעניין, יש לנו קשר אישי וצמוד.

רחל אופנהיים: קורים לנו גם דברים כאלה.

קרן יעבץ: מה קורה, גם לנו יש דברים כאלה, אבל בפירוש אנחנו משתדלים גם לתת את המשאבים למי שיכול, לתחזק את זה לטווח ארוך. כל הנושא של אימוץ אתר טבע, יציאה החוצה, יש פה תמונה מצד שמאל של המחנה בנחל פרדסים. פרגולה ענקית שבנינו בנחל פרדסים בשיתוף של קול קורא של המשרד להגנת הסביבה ותקציבי מינהל חינוך, בעצם זה אשכול גנים שיוצא לשם לנחל, והיה צריך מקום להגנה מהשמש וגם מהגשם, וזו הפכה להיות עמדה מקסימה שגם הקהילה משתמשת בה אחר הצהריים וגם אשכול הגנים יוצא לשם.

רחל אופנהיים: וגם היסודי.

קרן יעבץ: נכון וגם היסודי. זוהי ממש דוגמא של הדברים שאנחנו עושים ביחד. הראייה ההוליסטית שלנו, איך אנחנו מחברים. בחוברת מיחזורצייק, השקנו אותה בתחילת השנה. יש מדריך לצמצום צריכה ומיחזור אשפה בגן ילדים. זו חוברת שהיא יותר אינטרנטית ואשמח לשלוח אותה למי שרוצה. יש בה פעילויות וסיפורים וקישורים על מנת להנגיש את הנושא של צמצום צריכה ומיחזור אשפה בגן הילדים. זה עוד אחד מהנושאים שאנחנו עוסקים בהם בגנים. הגנים משתתפים באירועי שיא עירוניים. אירוע שיא בחודש 'לא צריכה' של שוק החלפת צעצועים. חודש טבע עירוני, השתתפות בכל הזריעות והשתילות, ט"ו בשבט ועוד. הגנים הם חלק בלתי נפרד ממה שקורה בקהילה ובמוסדות. יש לנו תוכנית שנקראת 'זהב בגן', שמשלבת גיל שלישי וילדי גן. תוכנית שאני מאוד מאוד אוהבת, פיתחנו אותה לפני 3 שנים. זה חיבור מקסים וכל כך נוגע ללב ומיטיב עם 2 הצדדים, עם הילדים ועם הגיל השלישי. ופה רואים את פעילות הסיום שעשינו להם בחוף הים, בחוף תל ברוך, סיור בעקבות בעלי החיים הימיים. הם היו בעננים, זה היה יפהפה. אז נמשיך הלאה קצת לתוכניות של שנה הבאה. בשנה הבאה הגדלת התקציב תאפשר לנו ללוות עוד צוותים, להטמיע אורח חיים ירוק, עוד מדריכה שתכנס ותלווה את הצוותים. כי בסופו של דבר הצוותים הם אלה שיעשו את זה. גם הרחבת הציוד לגינות ולגנים נוספים, יש פה תמונה של ליאור, גננת חינוך מיוחד ברחוב אבוקה, גננת שמקימה גינה נפלאה. הייתי אצלה לפני שבוע, והיא הראתה לי את שיח המלפפונים שהם קוטפים ממנו, זה כל כך משמח לראות את זה. נמשיך עם אימוץ אתרי טבע עירוני, אנחנו גם מפתחים חוברת בנושא כמו ביחידות הוראה שנותנות לגיל הרך, גם תהיה השתלמות של טבע עירוני ייעודית שתעבוד יחד עם החוברת וגם נמשיך בסיורים. אפשר לראות כאן תמונה של גן בבבלי, עם הגננת דריה. הם יוצאים לימי יער וחורשה בבבלי. יש שם 3 גנים שיוצאים ליער באופן קבוע, אחת לשבוע, ומעבירים יום שלם בחורשה הזאת, עם סדר יום מסודר, במסגרת המהלך שהם קיבלו ליווי עליו בשנים קודמות. יש לנו את הפיילוט ארונות החלפת צעצועים שאנחנו רוצים להכניס באשכולות גנים. תוכנית עם חירייה, שנקראת 'מסביב לגן', תוכנית שגנים יקבלו הדרכה וליווי סביב הנושאים האלה. זה גם לתמוך בפיילוט, גנים שרוצים לעשות פרויקטים. יש סדנאות של 'משחקי אדמה' בגנים, זו עבודה עם אדמה במסגרת סל מענים שאנחנו מקבלים ממשרד הבריאות. אלה דברים לשנה הבאה, שממשיכים את הדברים של השנה, אבל עם ראייה קצת קדימה של להרחיב, לדייק ולהעניק.

רחל אופנהיים: אנחנו מגיעים לחינוך היסודי. שם התוכנית היא רבת שנים 25 שנה. היא הייתה התוכנית הראשונה שהתחילה בין הרשות למינהל החינוך. כיום יש לנו 48 בתי ספר. חינוך יסודי נותן שעה לכל מורה שהוא מוביל. כשהתחלנו את התוכנית כבר אז רשמנו, בעצם צריך לשאול איך זה יכול להתקיים 25 שנה? הרי תוכניות קמות ונופלות, קמות ונופלות, כולל במשרד החינוך. כי זה נבנה עם חזון. והחזון הזה מתאים עד היום. ילדי תל אביב-יפו מובילים אחריות חברתית למען סביבה איכותית. הילדים מעצבים סביבת חיים שיש בה כבוד לאדם ולסביבה הפיזית, וגם לבעלי החיים והצמחים. והערכים נשארו אותם ערכים של אמינות, עקביות, כנות, למידה מתמדת, אהבה וכבוד ואחריות ומחויבות של הילדים. שימו לב שאנחנו מנסים להביא לכך שהילדים לא משנים סביבה, אלא מעצבים סביבת חיים. היה ויכוח על הניסוח שנמשך חודש ימים של פגישות בצוות מוביל של מינהל חינוך, של מורים, והרשות לאיכות הסביבה. אז הרשות הייתה הרבה יותר קטנה, אז היה לנו רק את יהודית וסט. אבל זה לקח חודש להגיע לזה. כשאני רואה היום בפרסום שמחפשים לתל אביב חזון חדש לעיר, אז אני גאה בזה. שהחזון הזה הוא באמת חזון ועד היום הילדים מעצבים סביבת חיים.

רבקה מזרחי: אני חייבת להגיד שכשהייתי בתיכון, בשנות ה-70, היה חוג של טבע של עיריית תל אביב על איזשהו גג בשדרות ח"ן, ושם קיבלתי את החינוך הסביבתי שלי, ולמדתי על בעלי חיים, על סביבה, על צמיחה והייתי מצטיינת

של החוג. ואחת הסיבות שאני יושבת פה כאן ושומרת על הטבע בעיר, זו הייתה המסגרת הזאת של עיריית תל אביב. **רחל אופנהיים:** זה רק אומר שכשיש, זה לא רק העירייה, זה גם האנשים שלימדו אותך, שנתנו לך את הכיוון. **רבקה מזרחי:** זה היה מקום שהוא גם מפלט, מקום מלמד. קיבלנו להדריך בגן מאיר על האקולוגיה של הצמחייה, על העצים. יש לי איפשהו בבית, אולי את החוברת שנתנו לנו. זאת אומרת, גם חיברו אותנו לקהילה, גם חיברו אותנו לטבע, וזה יושב לי עד היום.

רחל אופנהיים: ולכן אנחנו מאמינים שלילדים יש כוח. זו הסיבה בעצם.

איתן בן עמי: יש גם היום הרבה חוגים כאלה, לא מספיק.

רחל אופנהיים: אנחנו, כדי לייצר את זה, יש לנו המון תוכניות בתוך פעולה כזאת של 48 בתי ספר, ו-25 שנה של פעולות מאורגנות, אנחנו 4 מדריכות. חצי מהרשות וחצי ממינהל החינוך, כשאחת לשבוע בצורה של סדירות קבועה, לי יש פגישה עם רות, שעוד מעט תהיה עם נוי, אחת לשבוע. אחת לחודש וחצי בערך יש ישיבה של כל הצוות, ואז אנחנו מעבדים דברים, בודקים, עושים הערכות, הולכים קדימה, הולכים אחורה, בגלל זה כששאלת אם יש בקרה, אז יש בקרה.

רבקה מזרחי: זה חשוב.

רחל אופנהיים: אנחנו עושים בקרה, ומגיעים מספר פעמים בשנה לבתי הספר כדי לראות מה קורה, רואים מה טוב, מה מצריך טיוב.

איתן בן עמי: כן, אנחנו ממש רוצים שזה יקרה, ולומדים איך עושים את זה יותר טוב כל הזמן.

רחל אופנהיים: אנחנו עובדים מול מורים ולפעמים עוזב מורה, ואז זה פתאום לא עובד, עוזב מנהל ודברים משתנים.

דוברת: לקחת אחריות, עבור כזה, שעה אחת לשבוע, באמת, באמת.

איתן בן עמי: אז אנחנו עזרנו, יש לו תוכנית פעולה שהוא יכול לבחור, אבל יש לו מודולות מוכנות.

דוברת: בסדר, בואו נסיים כי אנחנו לא נוכל להגיע לדיון כאן כי אנחנו כל הזמן כאן. לא, אני מסכימה איתך ואני רוצה להוסיף, פשוט.

פרופ' נח עפרון: את צודקת, תודה.

רחל אופנהיים: יש לנו 36 בתי ספר עם גינות, והם עובדים כל שבוע וזורעים פרחי בר. גם בגינה שלהם, גם במרחבים ציבוריים, זה לא רק זריעה, זה מעקב אחרי הגדילה. בגלל שיש להם גינה, זה לראות את הפריחה, זה לאסוף זרעים אחר כך, זה תהליך שנעשה תוך כדי העבודה בגינה. 15 בתי ספר משתתפים באיסוף פסולת אלקטרונית. יש לנו את מאי, אבל הם לא, הם לא עובדים בתוך בתי ספר, מאי מאוד עוזר, אבל מאי בעצם נותן להם מצגת למורים, הם עוברים הנחיה, ומי שמעביר את התוכנית, זה המורים. הפעילות היפה בזה שיש לנו שיתוף של הקהילה מאוד גדול בנושא הזה. כי איך ילדים יאספו פסולת אלקטרונית אם הם לא יכנסו הביתה, או לא יכנסו לשכנים? כולל אני כדודה שנתתי למישהו בתל אביב, אני תושבת רמת גן, את הפסולת האלקטרונית שלי, לילד בבית ספר בלפור. כי בעצם הם חייבים לשתף את כולם בשביל להגיע, ויש להם תחרות נושא פרסים, והם רוצים להצליח. והצליחו לאסוף 3.31 טון השנה. רק בפעילות של חודש. אצלנו יש 7 בתי ספר ביסודי שמאמצים אתרי טבע עירוניים, כל אחד בצורה שונה. אנחנו לא מתחילים בלמידה, אנחנו מתחילים או בהיכרות של האתר, או בפגישה במוזיאון הטבע כדי לקבל השראה. אחר כך הם מכירים את האתר. מסתבר, ואני עכשיו אדבר על המשתלה. המשתלה לקח קול קורא והם קיבלו כ-15 אלף ש"ח ל-3 כיתות. והם התחילו כמובן במוזיאון, וכשהגענו לאתר של המשתלה, שזו חורשת שלוש השקמים ושאלנו מי היה פה קודם, הצביעו 3 ילדים. המרחק מבית הספר הוא 2 דקות הליכה. אני הייתי בשוק.

איתן בן עמי: חורשה מדהימה.

רחל אופנהיים: כן, באמת מדהימה. והם נטעו עצים, זרעו זרעי בר, פרחי בר, והטמינו פקעות. אחר כך חזרו, עשו תצפיות, בחרו נושא, כל קבוצת ילדים בחרה נושא שהיא רוצה לחקור שם. הם כתבו מבוא עם המורות שלהם ויצאו שוב אחרי שכתבו את המבוא. זה היה הבדל מטורף בין הפגישה הראשונה שלהם שם, שהם לא הכירו כלום, לבין הפגישה שהם כבר באו עם הידע, הידע בא אחר כך. אתם שמים לב, וההחלטה שלהם מה הם חוקרים. זה היה מפגש מדהים, עדי הייתה איתי, באמת מדהים. והם כל כך התעניינו, וחיפשו דברים, וכל כך רצו לעשות. הם חזרו לכיתה, המשיכו את החקר שלהם. בסופו של דבר הם צריכים להגיע לסיכום ומסקנות, את הכל הם עושים או בקנבה או בפאוור פוינט. אבל זה לא נגמר בזה.

עמית מסטצ'קין: זן החלטה של המנהלת? איך מחליטים איזה בית הספר מצטרף למערכת?

רחל אופנהיים: אנחנו, את הקול קורא, קודם כל ברור שזה צריך להיות בית ספר שהוא ליד האתר. וברור, גם באנו,

הצגנו את האפשרות גם למורות שאחראיות, ויחד הם החליטו שהם רוצים.

ענת אהוד: לא, אם תדבר לפני זה, אז אולי נוי רצתה להסביר, הגשת הקול קורא, התחומים השונים, הם בוחרים, ואז הרשות.

רחל אופנהיים: כן, הם בחרו. כי זה התחיל מקול קורא בעצם, שהם בהתחלה חשבו על צמצום צריכה וכולי, ואנחנו באנו ואמרנו להם, תראו, יש פה אתר טבע מדהים, בואו תחשבו לעשות את זה במקום צמצום צריכה, זה יהיה ייחודי לכם.

ענת אהוד: הכוונה שזה לא רק צפון העיר למשל כמו המשתלה, אלא הקול קורא יוצא לכל בתי הספר. ואז הרשות יחד עם החינוך מחליטים איפה כדאי, וממליצים להם על איזה נושא. הם יכולים לבחור נושא מסוים, אולי הוא יכול פחות להתאים, אבל בגלל שהרשות רואה את התמונה הגדולה, היא ממליצה 'אולי תאמצו את אתר הטבע, במקום להתעסק למשל ב-...'

רחל אופנהיים: והמנהלת מאוד קיבלה את זה ואמרה שזה יהיה לאורך שנים. היה לה ויז'ן לראות מה זה יעשה לתלמידים. מתוך זה הם כתבו חקר. בסיכום שלהם, זה שזה צריך להיות מקור להסברה, בין המורים לא הספיקו בגלל המלחמה להגיע לעשות הסברה להורים ולתלמידים אחרים, זה יהיה בשנה הבאה. הם היום ב-ה', אז הם יעשו את זה ב-ו'. ובהמשך לזה, הם מצאו דווקא בכניסה לבית הספר, שהוא לא נראה מי יודע מה. ראש העיר העיר להם על זה, כשהוא הגיע לביקור, כי הוא מאוד מקפיד על הדברים. אמרתי להם, אוקיי, בואו ניקח את זה לפלייסמקינג. והתלמידים יעשו פוסטר שמתאר את המקום, את חורשת שלושת השקמים, ובהמשך יהיו להם שם אדניות, חלקן תלויות, חלקן על הקרקע. הם כבר התחילו בפעילות של הבנייה, הם צריכים לסיים את הפוסטים.

יש לנו את 'החולקים בשפע', שזו תוכנית קצרה. הם יוצאים לקטיף פרי הדר, עושים מיץ בבית הספר, או מחלקים או מוכרים להורים ביום הורים, כמו שעשו בכוכב הצפון. צמצום צריכה כמעט בכל בית ספר יש, אין בית ספר שלא עושה את זה.

סיניה זילברמן: סליחה, בכל בית ספר יש ארונות נתינה?

רחל אופנהיים: לאו דווקא, אבל שוק 'קח תן' אפשר לעשות ללא ארון נתינה. בחלק מבתי הספר הילדים עכשו בונים. דווקא אלה שלקחו קול קורא, אז זו העשייה בעקבות הקול קורא. יש לנו 14 בתי ספר כאלה עם משתתפים. 12 בתי ספר משתתפים בספירת ציפורים, הם לומדים על הציפורים, והם יוצאים לספירה. ספירת הפרפרים היא פחות חזקה כי זה באפריל, וזה בדרך כלל פסח. זה היה גם וגם הפעם. כן, תוכנית 100 שנה לגדס, השתתפו בתי ספר שהם קרובים למקום. מה לשנה הבאה? מאחר וזאת תוכנית מאוד פתוחה ויש בה הרבה מאוד תוכניות, בשנה הבאה החלטנו שאת התוכניות הכתובות שולחים לכלל המנהלים כבר עכשו. באיוושהי מסגרת שאנחנו מציגים את כל התוכניות שעתה אחראית על זה. ושאלון מה אתה בוחר, האם אתה בוחר להיכנס למובילות, או אתה בוחר תוכניות, או גם וגם, שהם כבר עכשו יוכלו למלא את זה.

ענת אהוד: אפשרויות מודולריות. זה לוקח זמן.

רחל אופנהיים: בדיוק, כל מיני אפשרויות. אנחנו בשנה הבאה מוסיפים היכרות עם 106, כי אנחנו אוהבים שהילדים מכירים את מה שקורה בעירייה. בגלל זה גם הים מתחיל כאן, כי זה התחיל עם יחידת התיעול. וכמובן יהיה מערך שיעור, לכל נושא יש מערך שיעור, גם לנושא קטן. ופעילות במרכז הקיימות, שאנחנו רוצים שתלמידים יצאו לשם. זהו, תודה.

פרופ' נח עפרון: תודה רבה.

נוי שטרית: יש את החינוך העל יסודי, אבל הדברים ספירלים. כלומר אתם תפגשו את אותם הנושאים והתכנים והפעילויות. כן אומר על העל יסודי שהיה לנו אתגר שהוא בעצם לשלב את התחום הזה בתוך הפדגוגיה, ולעבוד עם מה שיש. בתי ספר בעל יסודי הם הרבה פעמים מאוד עמוסים, הדברים שם נראים קצת אחרת, ולכן שילבנו את הפעילויות שלנו, אי' בתוך מעורבות חברתית, יש לנו תלמידים שעושים מעורבות חברתית בתחומים של חינוך סביבתי יחד עם מורה שאחראית על זה. יש מועצות תלמידים, שבמסגרת קול קורא ביצעו מיני יוזמות סביבתיות. אז אנחנו מוצאים את הדרכים להתאים את עצמנו. יש לנו בתי ספר שעושים דברים מדהימים, בתי ספר עם מטבחים, עם יוזמות של צמצום צריכה, עם גינות ירק, עם גינות של מושכי מאבקים. אעבור במילה על החינוך המיוחד, ואני חושבת שחשוב לציין את זה, כי בחינוך המיוחד יש המון אמצעים שאנחנו כחינוך סביבתי מתחברות אליהם כמעט אוטומטית. בין אם זה מטבח, שבהרבה מוסדות של חינוך מיוחד יהיה מטבח, תהיה גינה יחסית משמעותית. כן, אז יש לנו הרבה בתי ספר שיש בהם את הדברים האלה, והם מאוד מתחברים לחינוך סביבתי. בכללי, הקשר בין גינה ומטבח, במסגרת של חינוך

סביבתי, בחינוך המיוחד רואים את זה בצורה מאוד משמעותית. התלמידים, יש להם גינות ירק ענקיות, חממות, ירקות, ממש בקנה מידה גדול, ובעצם הם מבשלים במטבח עם התוצרים שלהם מהגינה. והעבודה עם הידיים, הפעלת החושים, וויסות חושי, רגיעה בטבע. ממש רואים את ההשפעה בבתי ספר של חינוך מיוחד, והחיבור עם החינוך הסביבתי, כמה זה קריטי, והרצון הוא להרחיב את זה כמה שיותר. יש לנו פרויקט מקסים שנקרא 'מנהרת החושים', בבית ספר ונצואלה, גם במסגרת הקול הקורא. הם לקחו רמפה, יש שם תלמידים על כיסאות גלגלים, והפכו אותה למנהרת חושים, כזה שעוטפים אותה עם מלא מלא מטפסים, ומסביב אדניות, גם של מאבקים וריח וגם של תבלין, ממש פרויקט טוב.

רבקה מזרחי: ואז הם עוברים דרכה.

נוי שטרית: והם עוברים עם כיסא הגלגלים דרך המנהרה.

רבקה מזרחי: את ממש מחברת אותי למה שלמדתי עכשיו. היינו בחדרה במרכז שקד, ובחוות הנוי ברופין, שזה ממש מחבר אותי למה שאת אומרת. ואני חושבת שגינות טיפוליות אחרי פוסט מלחמה, ואנשים שבטראומה, או אנשים שנפצעו, אני חושבת שגם המקום של הגינות הטיפולי בחינוך הרגיל, אפשר להאיר עליו. כי אני רואה אצלי בכיתה אנשים שעושים פרקטיקום עם נוער בסיכון, עם נוער בטראומה.

נוי שטרית: והנושא של השהייה בטבע בכלל.

רבקה מזרחי: אני למשל עובדת עם אנשים מבוגרים עם פוסט טראומה, ואני חושבת שיש לזה מקום, שכן יש לזה דגש אחר מאשר בחינוך הרגיל, כי יש מיצב מסוים לגינה טיפולית. יש ממש גישה. אני חושבת שכדאי גם לחשוב בכיוון הזה, ולהכניס את זה לחינוך הרגיל, לעשות set off mind, אפילו בעיות חברתיות. זהו, תחשבו על זה.

רחל אופנהיים: יש לנו קבוצות ילדים שבכוונה מכוונים אותם כדי לעבוד בגינה, שיש להם כל מיני קשיים, והם בגישה טיפולית.

רבקה מזרחי: כן. יש הבדל...

רחל אופנהיים: יש לנו כאלה דברים.

רבקה מזרחי: כן. יפה.

פרופ' נח עפרון: נוי, יש לך מה להוסיף?

נוי שטרית: אסכם ונעבור לשלב של הדיון. אסכם ואומר שיש כאן מנעד מאוד רחב של אפשרויות, החל מקול קורא ואימוץ אתר טבע של תהליכים, שכשתלמיד נמצא בתוך מערכת כזאת, הוא אחת לחודש לפחות חווה מפגש עם טבע, עם קיימות, עם חינוך סביבתי, עד לתוכניות שהן יותר קצרות. ובעצם אנחנו מצליחות גם לייצר מנעד מאוד רחב והיקפים רחבים, אבל גם פעולה מאוד עמוקה, ונראה לי שאלו 2 הצירים שאנחנו פועלות בהם, וממש רואות גם את התוצאות ואת המשמעויות. יש צוות נהדר, גם עדי פה שלא הציגה, ורות שגם לא נמצאת פה, והרבה נשים בעיקר שעבדו ועובדות בצורה מאוד משמעותית.

ענת אהוד: אוסיף, שאני גם מייצגת את מינהל החינוך כולו, למרות שאני חלק מצוות החינוך היסודי, אני רוצה להראות תמונה כללית. אני עוסקת גם בנושאים אחרים, כמובן בכל תוכניות הפדגוגיה, אם זה מגדר תחומים של מדעים, ספורט, כמובן סביבה, נושאים של דמוקרטיה, פלורליזם, כל נושא של דרך, הנושא היחיד שבעקבות שיתוף הפעולה עם הרשות לאיכות הסביבה, הוא חוצה את כל אגפי הגיל, כולל החינוך המיוחד. אז הוא לא רק nice to have, אלא חובה to have מה שנקרא. והתחום הזה הוא פותח פתח לשייכות אבל גם להומניזם, ולמצוא את המקום שלך להרגיש, להכיר את עצמך קודם כל, ואז להכיר אותך ביחס לאחרים וביחס לסביבה, וזה מתחבר לנו לקשב, כל הוצאת הטלפון. בסוף העניין הוא הקשב הפנימי, והקשב לחבר ולחברה, וליחס בין בני האדם. אני חושבת שהנושא הזה הוא נושא שמתחבר לכל תחום בחיים שלנו. ומהבחינה הזאת, אני חושבת שכל תחומי הסביבה והקיימות, הם הנושא המרכזי שעובר וחוצה את כל אגפי הגיל בצורה מעוררת יראה. כשהגעתי לחינוך, והכרתי את הנושאים האחרים, פתאום ראיתי את החוזק והגודל, למרות שעסקתי בנושא המון שנים, ראיתי שזה הנושא היחיד שהוא באמת נכנס לתוך מערכת הלימוד, למרות שאין איזושהי חובה של משרד החינוך. משרד החינוך נותן קול קורא מסוים, נכון שיש בו כסף, אבל לא תמיד יודעים לנצל אותו לאורך זמן, ולהפוך אותו למשהו עמוק, משמעותי וארוך טווח. ופה מגיע המקום העיוני. המקום של נשות ואנשי המקצוע שיושבות פה, וגם במשרדים האחרים, ועובדים על המקום שלנו לקחת את האפשרות הזאת שנותן משרד החינוך ובכלל, ולייצר פה משהו עמוק וארוך טווח. ותודה על שיתוף הפעולה.

פרופ' נח עפרון: יפה. סטלה?

סטלה אבידן: קודם כל, באמת, כמי שעבדה הרבה שנים עם פרויקטים סביבתיים, וגם היום אני עובדת בבתי ספר

במסגרת קרן קרב וכו', אני מרגישה שעשיתם עבודה מאוד הוליסטית, מאוד נושקת עולם עם עולם אחר, אם זה בעולם הפיזי של השכונה, אם זה בעולם הילדים. עשיתם הצלבות ובאמת שאפו, כי זו קיימות. אז על זה אין לי באמת מילה. מה שכן הייתי רוצה לדעת, אפילו שאני פעילה קהילתית של כל תל אביב, אבל כמי שבאה מדרום תל אביב, איך ההתפלגות עם דרום תל אביב? כי חוץ מהפרויקט ביפו, באזור יד אליהו, כפיר וזה, לא ראיתי שקפץ איזשהו פרויקט.

רחל אופנהיים: יד אליהו למשל ברוקח, סליחה שאני נכנסתי. שפירא מאוד חזק.

ברין שוגרמן: לצערי יש לי אורחים מחו"ל שמגיעים ב-19:00, אז אני צריכה לעזוב מוקדם, אבל תודה לכם.

ענת אהוד: אז אולי את רוצה להגיד משהו לפני שאת הולכת?

סטלה אבידן: שנייה, אבל אני באמצע. עם כל הרספקט שבעולם, אני באמצע.

פרופ' נח עפרון: לא, זה בסדר.

ברין שוגרמן: זה אותנטי כבר לעתיד. השתפרות כללית.

פרופ' נח עפרון: ביי, תודה רבה. כן, סטלה.

* **ברין שוגרמן עזבה את הישיבה.**

איתן בן עמי: סיכום יפה.

סטלה אבידן: איפה הייתי? הייתי בדרום תל אביב, אוקיי, שפירא וכולי, ואם תסתכלו ברובע 9 לקדם דברים, או לשפר את העמותה שלנו תשמח.

רחל אופנהיים: כפיר, 25 שנה.

סטלה אבידן: סבבה, אני פשוט ראיתי את הרייטמנט שהוצגו וזהו. אז זה דבר אחד. שתיים, אני מאוד אשמח אם תשלחו לנו את החוברת ולא נחכה שהיא תפורסם באתר. כן, בהחלט הייתי רוצה שנעשה מכל הדברים, ציינתם המון דברים, המון דברים ייחודיים, הסיפור של מנהרת החושים למשל, נראה לי יוצא דופן ואני מאוד אשמח אם הוועדה תעשה סיור במקומות כאלו מיוחדים, ככה.

רחל אופנהיים: יש לנו עוד משהו שלא הצגתי אותו כמו גינה ומטבח בית ספרי, שהמטרה שלו היא הצלת פירות וירקות.

סטלה אבידן: אז מאוד נשמח, באמת, אני חושבת שזה נהדר.

רחל אופנהיים: בכוכב הצפון. בגלל הזמן לא הצגתי.

סטלה אבידן: אז לא משנה, תעשו רשימה של דברים ייחודיים, ותציעו לנו. סידרתי אתכם.

ענת אהוד: זה כיף לראות.

פרופ' נח עפרון: הבנתי, שמעתי.

סטלה אבידן: הבנתי? וכן לחוש את זה, כי זה נראה לי מאוד ייחודי.

רחל אופנהיים: אנחנו נשמח.

סטלה אבידן: תודה רבה, עבודה נהדרת, תודה.

בן חושן: כן. אני פשוט מוקסם. אני מתחבר למה שאיתן אמר בהתחלה, להחלטה שהדבר הזה יתקיים דרך צוותי החינוך האורגניים, ולא דרך איזושהי עמותת גפן. אני עובד בעמותת גפן, שמעבירה כל מיני הדרכות כאלה ואחרות, כולל הדרכה בשם תרבות הצריכה. אני יכול להגיד לכם שלבוא למקום הזה בתור איש גפן כזה, זה בעצם יום, שהוא חצי יום הפסקה לתלמידים שהמורה יכולה לקחת צעד ולא להקשיב, התלמידים יכולים להיות בטלפון ואף אחד לא היה שומע אותם.

דוברת: היא בודקת מבחנים.

בן חושן: כן.

סטלה אבידן: זה קורה גם שהצוות עצמו מעביר את זה.

בן חושן: אבל זה הרבה הרבה יותר קשה. אני אגיד משהו מעבר, עלעלתי במערך הזה, הוא כל כך אסתטי ויפה וכאילו, בא לי לקחת אותו. הוא גם יותר יפה מהמערכים שאני מעביר בעמותה שאני עובד בה. היה את השקף על השותפים, שבאמת, אני אחזור אליו שנייה. ראיתי הרבה מאוד שמות. הנה, יש שותף מרכזי שעצוב לי לראות שהוא לא פה, שזה נוער וצעירים. כי זה מדהים שמדברים בכיתה על צרכנות נכונה, ועל להיות בצמצום, אבל אז כש-12,000 תלמידי חניכי צופים באים לחג הפורים, ואתם מכירים את המערכון בארץ נהדרת של שפע מול ההיפינג. וזה באמת, זה שפע. זה שפע אדיר של חד פעמי, חטיפים. ולא יודע על הכל חוץ מלייצר בובת ענק של כל החיות בעולם ולשרוף אותם.

נוי שטרית: החינוך הבלתי פורמלי באופן כללי זו נקודה חשובה.

בן חושן: אז אני רוצה להגיד פה, בסופו של דבר, יש לנו 20,000 בני ובנות נוער בתל אביב, לומדים בחינוך, חניכים

בחינוך הבלתי פורמלי, 12,000 הם מצפים, יש להם את עמי נשים. ואני חושב שהחלק המשלים של חוברת השיעורים הזאת, זה גם חוברת מערך פעולות שיכולות לבוא בתנועות הנוער. אני כן אגיד, אני לא דואג ביחס לתנועות הכחולות, בעיקר כי הן בקושי קיימות, אבל כי אני יודע שיש להן מערכים ארציים מאוד מאוד רציניים. אני מצטער, אני בא מהעולם הזה, אני רומנטיקן של חלוציות והכל, אבל-

דוברת: יש חשיבות של הנוער העובד.

בן חושן: אני יודע, אבל זה לא באותם סדרי גודל. אני חושב שבשולחן שהיה פה היום היה צריך לראות פה גם את נוער וצעירים, וגם את הצופים, וגם את מועצת התלמידים למרות שהם גם מספיק מעורבים, ואני מציע אולי באמת לקיים שולחן עגול כזה כדי לראות איך עושים את החלק המשלים יחד איתם. אני חושב שהם יזרמו וישתפו פעולה. אם יש עם זה בעיות גם אני יכול לעזור. ובאמת גם לראות, וזה באמת אתגר יותר קשה מלעשות את זה במערכי פעולה, כי מערכי פעולה לא קשה להמיר, זה באמת לראות איך מייצרים את זה ב... אני אין לי תשובה ברורה, ואני לא בא להפיל את זה עליכם כאילו זה, אבל זו שאלה ששווה לדון בה, להתעסק בה.

** מדברים ביחד*

איתן בן עמי: אני שמתי לפני שנתיים, האמת מכל המלחמות כבר אני לא יודע באיזו שנה אני.... לפני שנתיים הצבתי רכז קיימות בנוער, ורכז קיימות, רכזת קיימות בצעירים, היא יושבה במאז"ה. ורכז הנוער ישב במחלקה, בזמנו גם ניהלתי חלק מהדברים האלה, ולצערי, תנועות הנוער, מה שתארת פה היום, הצופים כתבו מערכי קיימות מצוינים, ראיתי אותם. אם היו מעבירים 10 אחוז מהם, זה היה מצוין. אני לא הייתי צריך לכתוב חוברת אחת. מעבירים את זה בהרבה מאוד מקומות בארץ, בתל אביב, לא מצליחים.

בן חושן: וזה הטרגדיה כי בתל אביב הצופים זה של העירייה.

איתן בן עמי: כן, אבל זה של העירייה, אבל עדיין יש להם את העצמאות שלהם לעשות את כל פעולות שוקולד ומושמושים ושטויות שהם עושים. היחידים שעושים לנו בלאגן בשדה והיער, איפה שעמית מסצ'קין שם, והורסים לנו את הדברים, זה הצופים. במקום לבוא, להשתתף באירועי זריעה, לשמור על אתר הטבע ולעשות אותו, הם הורסים.

סטלה אבידן: ממי, הם מקבלים תקציבים עירוניים.

איתן בן עמי: שמנו שם מתקני מיחזור מדהימים, אתה בא אחרי שבוע, הם העמיסו אותו בכל השמאטעס שהם יכלו למצוא בעולם בלי קשר לפחים והכל. זאת אומרת, יש פה איזו בעיה שורשית שאי אפשר להגיע אליהם, ולהשפיע עליהם לעשות משהו בכיוון החיובי, שזה חלק ממטרות הצופה. מטרות הצופה, זה קיימות.

בן חושן: אנחנו פה, זה פורום חינוכי, אז אי אפשר להגיד אי אפשר.

איתן בן עמי: אי אפשר, כרגע אי אפשר. אני הייתי אחראי עליהם 6 שנים.

** מדברים ביחד*

בן חושן: אז בואו ננסה להבין איך כן אפשר.

איתן בן עמי: בסדר, אין בעיה, תראה, קודם כל יש לך אתגר, זאת אומרת עשינו ונכוונו. עכשיו, צריכה להיות פעולה שאומרת מה עושים.

סטלה אבידן: לצופים, ספציפית אתם נותנים תקציבים עירוניים.

איתן בן עמי: הצופים לא צריכים שקל ממני, הם יכולים לתת לי תקציבים, אם אני צריך. הם רק צריכים להחליט שהם עושים את זה, בסדר?

סטלה אבידן: מה הם מקבלים מהעירייה שהם זקוקים לו?

איתן בן עמי: הם זקוקים להחלטה מנהיגותית של אנשי ההנהגה שלהם, שהם מפסיקים 20 אחוז מפעולות השטויות, ועושים פעולות משמעותיות. ואם יש להם אתר טבע לידם, קודם כל הם לא הורסים אותו, דבר שני הם מתחילים לעשות שם משהו, לחנך שם בצורה מסוימת. 'לא צריכה' והעולם הזה של צריכה וכאלה זה קלאסי אליהם. הצענו להם קורס במחסן חפצים, כל אחד יש לו מחסנאי, איך אפשר לעשות את זה שזה יהיה כמו מחסן חפצים שלוקחים, יש מיליון רעיונות מה עושים, צריך רק רצון. הרצון לא קיים. הם עשו את זה בעצמם, זה חוברת שלהם, של הצופים.

רבקה מזרחי: איך אתה רותם?

ענת אהוד: רגע, אני רק חוזרת למה שהיה, לפני 4 שנים, בעצם זה התחיל לפני 4 או 5 שנים, התחלנו לעבוד עם החינוך הבלתי פורמלי, כמו שאיתן אמר, בתנועת הנוער, בעצם בתוך נוער וצעירים, עם רכזת ייעודית, אבל גם לפני זה הקמתי מועצת נוער סביבתית, ולאט לאט היא נטמעה בתוך הפרלמנט העירוני של הנוער התיכוני. ואז הייתה לנו נציגה שהייתה מגיעה לכל הוועדות, וכו'. נציג/נציג, וזה היה טוב. אבל לאט לאט, בעצם אותה רכזת של נוער וצעירים, התפקיד שלה

היה להטמיע את התכנים האלה בכל תנועות הנוער, גם הצופים שהם באמת הכי גדולים, אבל גם בתנועות האחרות, ויש מערכים שעדיין סגורים בתוך הדרייב, ויש תוכניות, ובאמת שלא צריך בצופים, באמת יש מערך שלהם ארצי. זה כתוב בצורה נהדרת, אבל זה לא כתוב בגן שלהם, הם לא עוסקים בזה. עכשיו, מה שכן הצלחנו לעשות, זה כל מיני דברים נקודתיים, כי ככה מתחילים, עושים נקודתי פה, נקודתי שם, ונותנים להם איזושהי תמיכה מקצועית. אבל אז לאט לאט, ברגע שאין מישהו שדוחף את זה ונשאר שם בדרך..... זהו.

איתן בן עמי: לא, ברגע שהוא דוחף אבל שום דבר לא זז. זה כמו המכונות האלה בקזינו שאתה שם את הקוורטרים ואתה רוצה שהשעון ייפול, לא נופל.

ענת אהוד: יש שם אפשרויות מדהימות, יש פוטנציאל אדיר. אבל כרגע, המצב הקיים, לפי מה שאני יודעת, אני כבר לא עוסקת הרבה עם העל יסודי כי אני ביסודי. אבל צריך מישהו שייקח את זה וירכז, עוד רכז או רכזת כזאת שהיא שותפה של הנוער ושלי.

איתן בן עמי: אין לי בעיה, בלבד שיעשו עם זה משהו, אחרת בסוף רכזת קיימות נוער שהייתה צריכה להפיץ קיימות בנוער, הפיקה אירוע של אנה זק באמפי וואהל, ובזבזה על זה 4 חודשים.

ענת אהוד: כי בסופו של דבר הלחץ שלהם הולך-

איתן בן עמי: זה לא מעניין, בגלל זה אני לא מממן דברים כאלה.

רבקה מזרחי: כי יש חברה שהיא מורה לחקלאות. והיא רתמה בית ספר שלם לעשות קומפוסטר ותולעים אדומות.

ענת אהוד: אנחנו מדברים על החינוך הבלתי פורמלי.

רבקה מזרחי: ואז כל מי שהביא X זבל, קיבל צי'ופר כזה וכזה

ענת אהוד: אנחנו מדברים על החינוך הבלתי פורמלי.

בן חושן: אבל אנחנו מדברים על משהו אחר.

רבקה מזרחי: איך אתה עושה, מה החסם כאילו?

איתן בן עמי: זה בסדר, חלק מהאסטרטגיה, רגע אני אומר שחלק מהאסטרטגיה שהייתה בגלל אי ההצלחה בחינוך הבלתי פורמלי, הייתה שהילדים האלה נמצאים בתיכונים ובבתי הספר היסודיים. אז נלך לשם ונפגוש אותם שם במסגרת שהיא יותר מחייבת, ואז הם יעסקו בזה. אחרת, אני הצעתי לממן מרכז פעילות בקיץ, אני אממן אותו, אבנה אותו, אממן אותו, מדריכים, רק שיעברו שם במסגרת הפעילות, גם זה לא עבד. בסופו של דבר אתה מבין שאין פרטנר. **פרופ' נח עפרון:** חני, אני רוצה לשמוע ממך. בן, יש לך מילת סיכום.

בן חושן: לא, אני רק אשמח אולי שנעשה איזושהי שיחת המשך אולי יחד עם עידן להבין איך-

איתן בן עמי: אסף הוא חבר שלי, כולם חברים, הם לא מצליחים לדחוף את המערכת,

בן חושן: כן. בסדר, אפשר לדבר. אני בטוח שגם נורית תשמח להיות שותפה לזה.

דוברת: אני הייתי במכבי צעיר.

בן חושן: באמת? בזיכרון?

דוברת: לא.

בן חושן: מאיפה.

דוברת: מתל אביב.

בן חושן: היה מכבי צעיר בתל אביב?

דוברת: בטח.

פרופ' נח עפרון: אוקיי, טניה.

טניה דדון: אז קודם כל רציתי גם להתחיל בכך שאני אני סופר מעריכה את כל המאמצים והמשאבים שאתם שופכים כאן, כל בעלי התפקידים, זה כל כך לא ברור מאליו, והלוואי וזה היה מגיע מגבוה מהממשלה, כי אני מרגישה שיש פה איזושהו ספראוד כזה שרוצה לצמוח כאן, אבל זה כאילו נקודתי מאוד. אבל אני ממש מעריכה את הפורום הזה היום, ואת כל מה שאתם עושים, אז תודה רבה, זה דבר ראשון. ואז אגיד את הכל, ואז תתייחסו למה שנראה לכם. קודם כל, כל התחום הזה של קיימות, זה תחום שכל הזמן אתם יודעים, מתעדכן ומתחדש ואנחנו מגלים דברים חדשים. ואחד הדברים שאמרתם זה לנכש עשבים, שלומדים לנכש עשבים, היום יש לנו ידע שבעצם עשבים הם חלק חשוב מאוד מחקלאות, ומשימור האדמה, וצריך להתייחס גם למינים פולשים. גם מינים פולשים, זה מונח שבני אדם המציאו.

דובר: תמיד צריך להיות נגד מישהו אחרת.

טניה דדון: כן, בדיוק. למה צריך להיות נגד? גם הם צמחים.

* מדברים ביחד

טניה דדון: זה נושא מאוד מאוד שנוי במחלוקת, ומי שיתחיל ללמוד קצת ולחקור קצת, יראה שהעשבים האלה, השוטים, יש להם המון תמורות וערכים, גם תזונתיים, וגם לאדמה.

רבקה מזרחי: זה עניין של ניהול. אין דבר כזה. גם ברמה הרגשית, ילדים בסיכון או מזדהים עם העשבים השוטים. ולפעמים לבקש מילד עם בעיה רגשית לעשב, זה עושה לו טריגר ממש לחרדות.

טניה דדון: אז זה עוד איזשהו רובד שבכלל לא חשבתי עליו.

רבקה מזרחי: ממש צריך להיזהר. או אנשים עם טראומה, יש דברים בעולם של הצרכים, שאנשים מזדהים איתם. כשהולכים נגיד לנוער בסיכון, הם לא מעשבים, הם פוחדים מזה. זה ממש מרתיע אותם. וזה מקום לעבודה, מקום לדבר על זה.

איתן בן עמי: אבל אנחנו לא נמצאים שם, אנחנו לא שירותים חברתיים.

רבקה מזרחי: אני אומרת, לא, שגם ב-Permaculture¹, שזו שיטה של חקלאות, אז לא מדברים על עשבים שוטים, או על מינים פולשים, אלא מדברים על ניהול.

ענת אהוד: אנחנו מהפרמקל שאנחנו מנהלות את כל השיח הזה עם הגנות והמורות.

* מדברים ביחד

טניה דדון: זאת הייתה נקודה למחשבה, זה לא היה פה, אוקיי. 3 דברים שאציין שהם חלק מעניין אחד, וסטלה מכירה את זה. שימור עצים במיוחד במוסדות חינוך, זאת אומרת כל פעם שיש הרחבה של בית ספר, כמעט תמיד זה אומר כריתה של עצים. בעיה נוספת זה דשא סינטטי, או משטחי פלסטיק הנקיים בצבע ירוק, איך שאתם רוצים לקרוא לזה, וגם משטחי הצמיגים בגינות ציבוריות וכל זה. אתם בטח כבר יודעים שזה מכיל רעל. וזה משהו עבור נראות. אז מצד אחד אנחנו אומרים בואו נעשה קיימות, בואו נחנך את דור העתיד, בואו בואו בואו. מצד שני אנחנו עושים את ההפך המוחלט, כשאני אומרת אנחנו, זה אני אומרת מקבלי החלטות בעירייה. וסתם דוגמא הכי קטנטונת, לפני כמה שנים, הילדים שלי כבר לא לומדים בבית ספר גרץ, אבל עד לפני שנה הם היו שם. וכשראש העיר בא לדבר, כמה ימים לפני שהוא הגיע, בפתיחת השנה, מילאו את כל בית הספר בדשא סינטטי. זאת אומרת, לא היה שם דשא סינטטי. הגיע ראש העיר, דשא סינטטי.

איתן בן עמי: ואז לקחו אותו גם? את הדשא, הוציאו אותו?

טניה דדון: לא, הוא עוד שם. דשא סינטטי חונק את העצים, לא ארצה לכם, אתם מכירים ויודעים. אז שימור עצים, דשא סינטטי. ודבר נוסף שראיתי בתוכנית 100 שנה לגדס, אז עכשיו שוב, זה לא אתם, האנשים שעומדים פה, אבל העירייה. לפי מה שאני רואה אין יותר את תוכנית גדס, היא כבר מתה. כי מה שייחד את תוכנית גדס, בין היתר, זה שכל כמה בלוקים של בניינים יש גינה. והיום, המגמה היא שלא משאירים שטחים פתוחים, עיריית תל אביב, אני סתם לוקחת דוגמא קטנטונת, את כיכר המדינה. השטח הציבורי הפתוח היחיד שהיה צריך להיות, עכשיו הולכים לבנות שם בית ספר.

איתן בן עמי: בית ספר ומרכז קהילתי.

טניה דדון: בית ספר הוא מרכז קהילתי.

סטלה אבידן: הסיסמה של ועדת בניין עיר, זה בטון במקום ירוק.

טניה דדון: כאילו שטחי חינוך. אז כל שלושת הדברים האלה, כל שלושת הדברים האלה הולכים תחת אותו עיקרון, של יש פה רצון טוב ומסרים טובים, דרך טובה להפעיל את מערכת החינוך in house ולא להביא קבלנים חיצוניים, זאת הדרך. אני מורה, אני יודעת, אני מסכימה, אני מפרגנת, ואתם 10. אבל זאת אומרת שצדדים אחרים בעירייה ידברו את השפה שלכם.

* מדברים ביחד

טניה דדון: רגע, אני אגיד עוד דבר אחד או ש-

איתן בן עמי: תראי, קודם כל העירייה כן מדברת בכמה קולות לפנינו. התפקיד שלנו הוא לנסות להסביר מה קורה. אני יכול להגיד בגאווה לדעתי, שהרבה מהפעולות שאנחנו עשינו, הסיטו את הספינה. עיריית תל אביב כבר לא עושה

¹ פרמקלצ'ר (Permaculture) היא שיטת תכנון וחקלאות בת-קיימא המבוססת על חיקוי מערכות טבעיות, במטרה לייצר מזון ולנהל משאבים באופן יעיל, תוך שמירה על הסביבה, הקרקע והמגוון הביולוגי.

אותו הדבר כמו שהיא עשתה, הספינה הוסטה. ויש לנו עכשיו הרבה יותר מקום להביע ולעשות את הדברים. הנושא של גזס, מי שבא ודפק על השולחן, שיהיה 100 שנים לגזס, שבכלל יזכרו, אנשים לא ידעו מי זה גזס בכלל. זה אני, גם שירה מבית ליבלינג שהיתה בימור בזמנו, אם אתם מכירים. הרעיון היה להחזיר את ההבנה של מה גזס עשה פה. אז בעקבות זאת, אומנם כמה גינות הלכו לאיבוד, אבל גינות אחרות שנשארו, יעברו עכשיו שיקום, פותחים משעולים. מה שהוא עשה הגזס, וכל הרעיון של העצים, כשאנחנו שותלים בחצרות פרטיות, אנחנו מסבירים להם שזה בא מתוכנית שגזס עשה בשביל שזה יצא למרחב הציבורי. וכל נושא ההדרים והבוסתנים והדברים האלה, שלדעתי עכשיו ביקשתי מטל נדב שתרכז לי את זה. בשנתיים האחרונות הקמנו כ- 30 בוסתנים, שאנחנו נמצאים בהם חוץ משטחים כמו שפתחנו במעוז אביב של חוות יצרניות, כמו שיש לנו בתל חובז וכולי. רק לפני שבוע שתלנו בוסתן ברמת אביב, צמוד לשטח....

סטלה אבידן: הכל נשמע צפונה.

איתן בן עמי: שנייה, אנחנו עושים את זה גם בדרום. ביפו פתחנו 2 גינות קהילתיות.

איתן בן עמי: הדבר הכי חשוב, ראש העיר נתן אישור וחתמנו על אמנת ברלין, שעכשיו עובדים עליה צוותים מקצועיים עירוניים. הכוונה היא לתת אמות מידה לאיך מטפלים בשטחים הירוקים בעיר. ולא אם בא למישהו או לא בא למישהו. איזה עץ שמים, איך נוטעים, איך משקים, כל הדברים האלה, וזה נמצא כרגע בעבודה על ידי הרבה מאוד צוותים עירוניים.

פרופ' נח עפרון: אז כפי שאת יודעת, טניה, וכמו שאתה יודע, איתן, זה לא הנושא שלנו היום.

איתן בן עמי: נכון, יש מאבק, אנחנו עושים את מה שאנחנו יכולים.

פרופ' נח עפרון: אבל יחד עם זאת, ההערות שלך הן מאוד מאוד חשובות. הן נרשמו, אנחנו נצטרך להביא אנשים שונים לגמרי אל תוך החדר, ולנהל דיונים על הדברים החשובים האלה. אבל לא עכשיו. אם יש למישהו הערות או שאלות לגבי חינוך.

טניה דדון: עוד דבר אחד, גם סטלה העלתה את זה קודם, של שעה בשבוע. אני פשוט מורה בשטח, אני 30 שנים מורה, אני 4 שנים בתיכון חדש, ואני אומרת לכם שהעומס שאנחנו מתמודדים מולו, זה זר לא יבין זאת. אין מילים שיכולות לתאר את הדבר הזה. ושעה בשבוע, זה בערך כמו כלום בריבוע.

רחל אופנהיים: אז אני רק אדייק לך, אני אמרתי שאנחנו נותנים שעה, בית הספר ב-matching צריך לתת עוד שעה, זה שעתיים.

איתן בן עמי: אבל זה לא הכל, זה הבסיס.

סטלה אבידן: זאת אומרת במקום 5,000 לפרויקט, לוקחים חלק מההקצאה הזאת לצ'פר באיזושהי צורה את אותם המורים או רכזים, שלוקחים אחריות.

טניה דדון: זה יכול להיות רעיון טוב.

סטלה אבידן: חלק מהתקציב, כי זה תקציב מחובר.

איתן בן עמי: אני מקווה שנצליח לעשות את זה.

סטלה אבידן: אוקיי, אני מצטערת, אבל תמצאו פתרון.

איתן בן עמי: זאת הסיבה שבנוסף לשעתיים האלה, וזה מה שביקשתי מהצוותים, קולות קוראים ילכו לבית ספר הזה שיש לו כבר את השעתיים, ומקבלים עוד שכבה, ששכבה עושה 'חופים' ושכבה אחרת עושה 'לא צריכה', ושכבה אחרת 'מאמצת לב עירוני' וכולי. ואז זה יוצא לא רק השעתיים, אלא זה יוצא הרבה יותר מהשלם. זאת הדרך שלנו כרגע לעשות את זה.

סטלה אבידן: פר פרויקט.

איתן בן עמי: כל הפרויקט, בסוף אתה עוטר את בית הספר בהרבה מאוד אלמנטים. ואז השעתיים האלה לא נשארות לבד.

רחל אופנהיים: נכון.

איתן בן עמי: הן עוד שעתיים שמתווספות לעוד 4, 5 דברים שקורים בבית הספר.

סטלה אבידן: אבל שמועצת העיר תקים איזשהו קרן או משהו לצ'פר. אין מה לעשות.

איתן בן עמי: יכול להיות.

פרופ' נח עפרון: טניה, סיימת?

טניה דדון: הייתה לי שאלה, למה בוטלה התוכנית במרכז פיסגה של אתם יודעים על מה אני מדברת? זו הייתה

תכנית שגם העצימה את המורים, כי מורים בעצם העבירו חלק מהסדנאות.

איתן בן עמי: אני אגיד לך רק מה הייתה הבעיה שלי בזה, כי פנו אליי לסבסד. ואז גיליתי שמתוך 100 אחוז משתתפים, 70-80 אחוז הם בכלל לא מתל אביב. אז אמרתי, אז למה אני לוקח כספים מתושבי תל אביב, ומממן מורים מכפר סבא, מאור יהודה, מכל מיני מקומות.

סטלה אבידן: אז מה? אבל הם מחנכים פה, מגיע להם.

איתן בן עמי: לא, הם לא מפה. אני אמרתי, אין לי בעיה לממן את התוכניות, לא אכפת לי מאיפה המורים גרים, זה בסדר. אם הם עובדים, בתל אביב. את יודעת מה? 20 אחוז לא מתל אביב, בסדר. אבל לא יכול להיות שהם מבקשים ממני עשרות אלפי שקלים, ובסוף כל המורים הם כמעט מכל הארץ. אני לא עכשיו תורם לארגונים ארציים.

טניה דדון: אוקיי, הבנתי.

איתן בן עמי: אז זה מה ש-

טניה דדון: תודה, לא. אני ממש, תודה על התשובה, אני מבינה.

פרופ' נח עפרון: אנחנו לקראת הסוף, האם יש עוד שאלות או הערות?

ענת אהוד: מישחו שלא דיבר, כן.

פרופ' נח עפרון: כן.

עמית מסטצ'קין: אני אגיד בקצרה, מאוד מרגשת כל העשייה. אני אספר שלאחרונה הצטרפתי לקהילת היזמים בפרדס גולדברג, במרכז החדשנות, אני חושב שיש פה הרבה שיתופי פעולה שיכולים להיעשות. ונחשפתי, פגשתי את דנה המנהלת בית הספר "תלמי אביב", ספר שכל כולו, לדעתי הוא חייב להיות פה במצגת, מקום פשוט מטורף, נכון? א-י-ו.

ענת אהוד: זה נקרא החווה החקלאית.

עמית מסטצ'קין: החווה החקלאית. גם הבנתי ש-60 אחוז מזה חינוך מיוחד, מקום מדהים. ועכשיו אני שנייה בתור אבא לילדה שעולה לכיתה ג' בשנה הבאה. אני כל כך אשמח, הבנתי שיש אתגר תקציבי שקשור להסעות.

איתן בן עמי: זאת הבעיה הגדולה של כל האזורים.

עמית מסטצ'קין: חבל לי שהילדה שלי שגרה לא רחוק במעוז אביב תגיע לשם. אז אם אפשר לבדוק איך עוד תלמידים-
רחל אופנהיים: הם קיבלו מאיתנו קול קורא, והם קיבלו הרבה כסף, מעל 20 אלף ש"ח, וזה גם גרם להם ליכולת הזאת של להפוך את המקום למשהו.

ענת אהוד: טוב, החווה החקלאית בשנים האחרונות בעקבות הניהול של דנה גינצברג פרח והתקדם באופן פנומנלי. היא בעצם הקימה מחדש את החווה, והיא משמשת ממש כמרכז טיפולי לילדים עם הפרעות התנהגות שנמצאים בתוך בית הספר כחלק מחוק החינוך המיוחד, שחינוך מיוחד נמצא גם בתוך בתי ספר, מה שנקרא כוללנים, אני לא אוהבת את המושג הזה. ואנחנו מספקים בהספק כמה מרכזים כאלה, שאנחנו קוראים להם מרכזי שליפה, שיספקו אפשרויות להתנסות בטבע, ובחוויה חוץ כיתתית, שתאפשר פיתוח מיומנויות ויסות רגשי וחברתי, בתוך המרחב הציבורי. יהיו כמה כאלה, זה חלק מתוכנית העבודה, אבל החווה באמת זו נקודת אור.

עמית מסטצ'קין: מקום מדהים.

בר טל: הבעיה שהיא רחוקה.

ענת אהוד: אנחנו מאוד רוצים ורוצות ש-

בר טל: היא רחוקה, היא לא נגישה לתל אביב.

ענת אהוד: שיגיעו כמה שיותר. אבל ברגע שאין אותה, אז אנחנו מדברים, יותר על גינות קהילתיות, על גינות גזס, על אתר טבע שכן קרוב לבית ספר, על גינה בתוך בית הספר. כל הדברים האלה משלימים אחד את השני, בסופו של דבר לא כולם יכולים להגיע כל שבוע לחווה, למצער.

איתן בן עמי: יש בתי ספר שיש להם גינות מקסימות, בתוך בית הספר שהם עובדים בהם.

ענת אהוד: אבל החווה... כבעלי חיים וגם הלימוד עצמו, והמרחב הכיתתי שיש שם, וזה באמת מדהים. וזה פותר גם המון בעיות רגשיות. חייבים להגיד.

סטלה אבידן: כל דבר שיכול להיות מעשי לטיפול, אם זו אדמה או נגרות או כל מה שלא יהיה, זה פותר בעיות.

פרופ' נח עפרון: כן, סינייה.

סינייה זילברמן: אני סופר מתרגשת ככה להקשיב ולשמע מה אתם עושים, זה מדהים, כל הכבוד. זה מאוד מאוד מרגש. אני מתרגשת כמובן עם זה שמתחילים כבר בגנים עם ארונות הנתינה, ואנחנו ככה עוברים לכל אורך הדרך, וזה וזה מרגש ואני יכולה לשתף אתכם שבדיוק השבוע הייתי בגינת דובנוב, ו-40 דקות ילדות פשוט שיחקו ליד הארון עם

פריטים שהגיעו, שתאמינו לי, אני לא מבינה איך הם יצרו הקשרים בין הדברים שהגיעו לשם, כי זה היו סתם פריטים. והן שיחקו 40 דקות. אחרי 40 דקות אני שואלת את האמא, מה דעתך? אז היא אומרת, זה האושר הכי גדול בשבילן לבוא לפינת הנתינה, ולשחק במשחקים. אז זה מאוד מרגש אותי לראות שאנחנו גם בחינוך, אתן מלוות את זה, ובנות תוכניות, וכמובן שאני אשמח מאוד לראות ככה את הספר הזה, או אם זה במדיה דיגיטלית, אז אפילו עדיף. זה וואו ממש ואני חושבת שצריך יותר לשמוע על זה. גם הבנות שנמצאות בפעילויות אצלנו הן לא מכירות את זה מספיק, וזה שווה ככה לדבר את זה ולספר את העשייה המדהימה שלכם. רציתי גם לשתף, דבר אחד שככה הרגשתי שהיה חסר לי בשותפים, בעצם ארונות הנתינה ובתי הנתינה הם קיימים פה. בואו נראה איך אנחנו יכולים יותר לשתף פעולה עם הילדים. יש לנו את הנושא של מעורבות חברתית, שראינו בחודש האחרון התפתחות מאוד מאוד יפה של ילדים שנשארו ללא נקודות, והם צוותו לבית הנתינה של הילדים. ואפשר לשים את זה אצל בר בכל מיני פעילויות, ואפשר לצוות אותם גם לילדים בכל בתי הנתינה בשפירא ובית נתינה, מהסיבה שאתם דורשים שיהיה מבוגר, אבל אם לא היה צורך במבוגר אז אפשר-

רחל אופנהיים: זה מעבר למבוגר. יציאה מבית הספר ביסודי-

סיניה זילברמן: לא, זה אחרי הצהריים. זה אחר הצהריים. אז אני יכולה לספר לכם-

רחל אופנהיים: זה יותר מדי על הכתפיים שלי גם אחרי צהריים.

סיניה זילברמן: יש התלהבות מאוד גדולה מהמתנדבים שהגיעו כדי להשלים, הם אפילו ניקו את הדק. זה וואו, אני ממש שמחה. אני מזמינה אתכם לחשוב על כל הנושא של מעורבות חברתית בהקשר של נקודות הנתינה, כי גם אנחנו צריכים עזרה.

רחל אופנהיים: אבל גם ילדים מהיסודי יוצאים לארונות נתינה. במשה שרת, הם עושים את זה.

סיניה זילברמן: נכון מאוד, דקלה מארחת אותם. נכון.

פרופ' נח עפרון: הזמן שלנו תם. אז אם יש לך משהו, ואני רוצה לשמוע את בר, אבל הזמן שלנו תם.

סיניה זילברמן: אז רגע, הזמן שלי תם?

פרופ' נח עפרון: לא, הזמן של כולנו תם.

סיניה זילברמן: אז בכל אופן אני מזמינה אתכם יותר לעשות את המעורבות החברתית ולחבר את זה יחד איתנו בפעילויות, מאוד מאוד נשמח. דבר נוסף, אני רוצה לספר לכם על משהו, הייתי היום בהשקה של סיום שנה של בית נתינה שהיה בתוך בית ספר בליך. בית הנתינה הזה בעצם נותן מענה גם לילדים שצריכים נקודות, וגם לצופים שנמצאים ליד. אז הם גם באים, מסתקרנים, וגם יכולים לקחת חלק בהבנה של מה זה צרכנות נבונה. ואם היינו יכולים ליצור את ההקשרים האלה בעצם זה שיש לנו איזשהו מבנה קיים, או לחבר את הילדים לעשייה, כמו שאתן עושות ביום יום שלכן, אני חושבת שהיינו מקבלים הרבה יותר. וזהו, אני אגיד תודה.

פרופ' נח עפרון: תודה רבה. בר, אחרון חביב.

בר טל: כן. רחל, רציתי לשאול 2 דברים. הפרויקט גני טבע עירוני, מה שסיפרת קודם, שלושת השקמים וכו', רציתי לדעת אם זה מחלחל לשאר בית הספר? יש את הקבוצה שמגיעה לשם, ועושה את הפעילות, האם מורים נחשפים לזה? האם מקצועות נחשפים לזה? זה משהו שהייתי שמח שתתייחס אלי.

רחל אופנהיים: כן, קודם כל המדעים בתוך זה, המחנכות בתוך זה, כי המחנכות יוצאות איתנו.

בר טל: התשובה היא כן.

רחל אופנהיים: כן.

בר טל: מעולה.

רחל אופנהיים: אבל אנחנו עושים את זה, הדוגמא הזאת, שגם כרגע זה משם, זה מחורשת שלושת השקמים, זו שנה ראשונה, והרעיון הוא שכל כיתה ה' כל שנה הם המאמצים, והם מעבירים את זה הלאה. כי התוכנית שאנחנו עובדים במובילות ירוקה, זה כל דבר להעביר הלאה. להעביר להורים, להעביר לילדים אחרים. הם צריכים לעשות הסברה, הם יצטרכו לצאת החוצה עם ילדים.

איתן בן עמי: יוזמות.

פרופ' נח עפרון: והשאלה האחרונה.

בר טל: זו לא שאלה, זה הידיים והרגליים שרציתי זה. היה בדיוק השבוע בעיתונות על משחק כדורגל שהיפנים, האוהדים היפנים, ניקו את המגרש. ואני חושב, ביפן, ילדים מנקים. נכון, ניקיון זה לא איכות הסביבה, אבל אחריות אישית, והיכולת לדעת שהלכלוך שאני משליך, ומשליכים לכלוך מתנהגים כמו בהמות, גם הילדה שלי האישית, כמו

בהמות. זה גיל מגעיל. אחריות אישית וכבוד למנקה, הסתכלות על האנשים האלה בעין אחרת. כשאני מנקה היא עושה משהו. כשאבא יזרוק את הסיגריה דרך החלון ברכב והילד יעיר לו כמו שהוא העיר לו על, מי זה היה, על פיקדון או על שקיות או על השד יודע מה. ילדים, הם סוכני שינוי אדירים לכל המשפחה שלהם. אז אני חושב שדרך זה, כי הפרויקטים שאתם עושים, באמת, הם מופלאים. חלקם קצרי טווח, חלק ארוכי טווח, הם נפלאים, הם מדהימים, באמת. אבל, אני חושב שצריך לחפש משהו שהוא קיים. משהו בהתנהלות הרגילה של בית הספר, של מוסד החינוך, ואותו להפוך על פניו. יש את הנושא של שוק קח תן למיניהם. כל הנושא של כל שנה קונים חוברות, כל שנה קונים ספרים. נכון, יש פה ושם כל מיני התארגנויות, אבל משהו עירוני שמובל על ידי הרשות מול כל בתי הספר, מול כל התיכונים, כל היסודיים, לגבי הנושא של החוברות, כולל ההבנה מה זה. ביקור במיחזור נייר, לראות את הזוהמה שיוצאת מזה. לא יודע מה, תוכנית מלאה, שלמה, שמביאה את איכות הסביבה לכאן ולעכשיו, ליום יום האמיתי שלהם. יש תוכניות של הפרדת פסולת, או קומפוסטציה, או כל מיני כאלה, אבל אין פחי הפרדה בכיתות.

איתן בן עמי: אין תשובה עירונית ממשלתית לקומפוס, זאת הבעיה. גם אני אפריד, אין לי מה לעשות עם זה.

בר טל: יש היום תוכנית קומפוס של הרשות עם 2 רכזי הקומפוס העירוניים.

איתן בן עמי: אנחנו עושים. בד' אמותינו אנחנו עושים את זה.

בר טל: שזה נהדר. עכשיו, תחשוב רגע שכל בית ספר-

פרופ' נח עפרון: אני מציע שתמשיכו את הדיון הזה אחרי שאנחנו מסיימים.

בר טל, פעיל סביבה: הנקודה היא, רגליים וידיים.

איתן בן עמי: אני רק אגיד משהו שיפה, זה דווקא ציון שאתה תאהב. יש לי חברה שלילדה שלה עף הבלון, אז היא התחילה לבכות. ואז היא אמרה לה, למה את בוכה? אני אקנה לך בלון חדש. והילדה אמרה, לא, כי הציפור אולי תאכל את הבלון, והיא תמות. זה עניין, אפרופו יפנים, זה כל כך טבוע בהם, שזה בא ממקום אחר בכלל.

פרופ' נח עפרון: אז נסיים ואגיד, אשרי כל העוסקות ועוסקים במלאכה. זה באמת היה מדהים, תודה רבה נוי, תודה רחל, תודה לקרן גם, ותודה לכולכם שבאתם, באמת.

תום הדיון